

erdélyi riport

H E T I H Í R M A G A Z I N
XIV. ÉVF. 1–2. (553.) SZÁM 2015. JANUÁR 16.

Je suis Charlie!

Gyilkos merényletek Párizsban

Lengyel László:

Tigris télen | NÉZOPONT

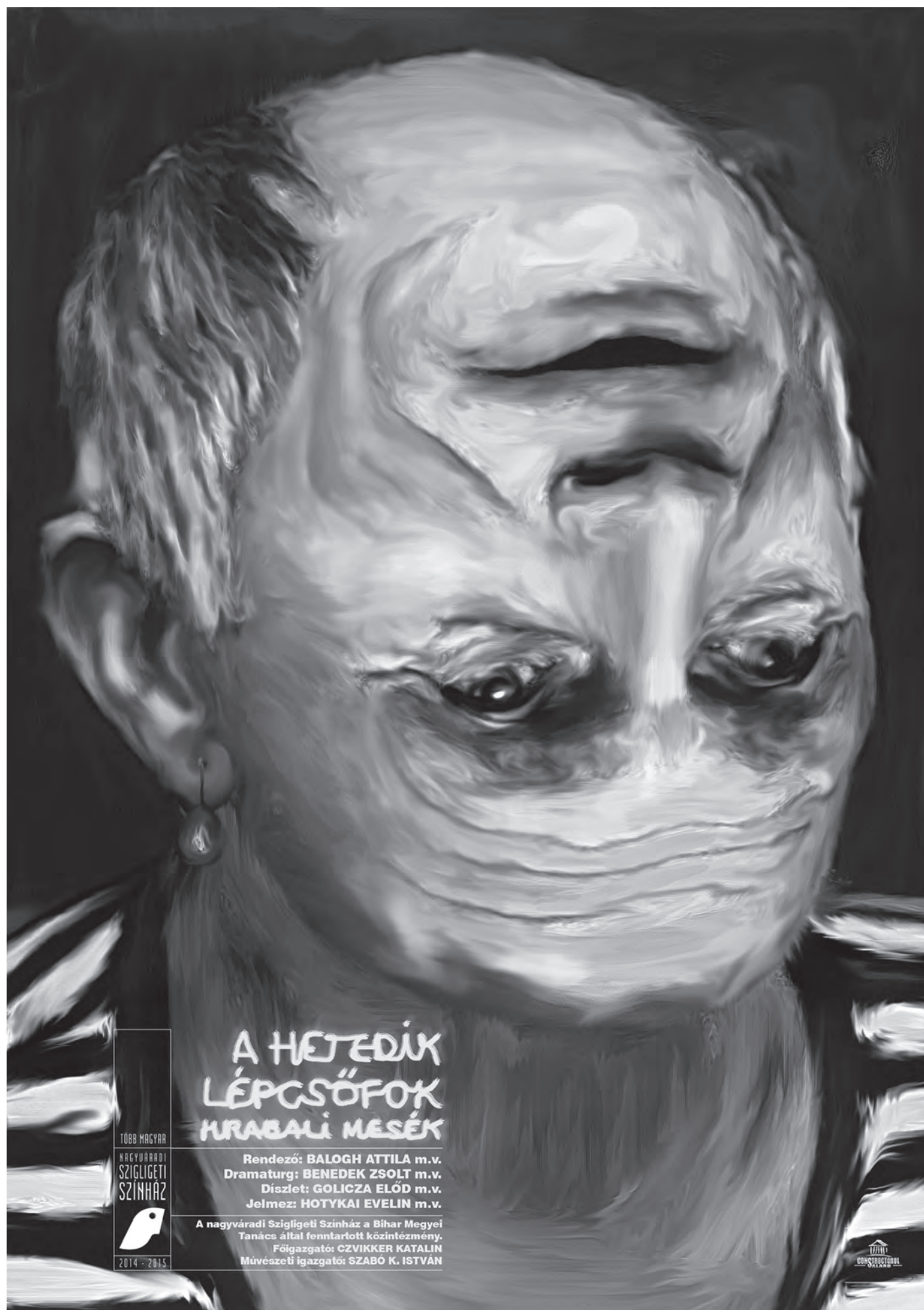
Rekordra tör

a székely drón | INTERJÚ

Történetek egy fiktív

térben | LITERATÚRA

A terror és a gyász öt napja

A HETEDIK LÉPCSŐFOK HRABALI MESÉK

TOBB MAGYAR

NAGYVÁRADAI
SZIGLIGETI
SZÍNHÁZ

2014 - 2015

Rendező: BALOGH ATTILA m.v.
Dramaturg: BENEDEK ZSOLT m.v.
Díszlet: GOLICZA ELŐD m.v.
Jelmez: HOTYKAI EVELIN m.v.

A nagyváradai Szigligeti Színház a Bihar Megyei
Tanács által fenntartott közintézmény.
Főigazgató: CZVIKKER KATALIN
Művészeti igazgató: SZABÓ K. ISTVÁN

THAT
CONSTRUCTIVE

tartalom

4–5 A hét hírei

6–7 Je suis Charlie
A terror és a gyász öt napja
Szűcs László: Párizs után Európa

INTERJÚ

8–11 Cseke Péter Tamás: Kössünk egy
kisebbség-többség megállapodást – Kelemen
Hunor, az RMDSZ elnöke

GAZDASÁG

12–14 Parászka Boróka: 2015-ös költségvetés:
halvány remények, halvány esélyek

JELENSÉG

15 Ciucur Losonczy Antonius: Könyv az első
tíz évről – Varga Gábor: A cselekvés ideje
című kötetének bemutatójáról

INTERJÚ

16–17 Kustán Magyar Attila: Rekordra tör
a székel drón – beszélgetés a csíkszeredai
Bustya Attilával

NÉZŐPONT

18–19 Lengyel László: Tigris télen

JELENSÉG

20 Parászka Boróka: Látó, huszonöt

HÁTTÉR

21–23 Tamás Pál: Polgárháborús sejtkárosodás

24–25 Ady András: Palesztina –
sem de facto, sem de iure?

LITERATÚRA

26–27 Szűcs László: Történetek egy fiktív
térben – beszélgetés Király Levente íróval

28 Simon Judit: Levélféle Kinde Annamáriának

TÉKA

29 Parászka Boróka: Nő, regény –
Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni: Napló

THALIA

30–31 Simon Judit: A világ, mint egy
csésze fekete – a Temesvári Csiky Gergely
Állami Magyar Színház és a Temesvári
Állami Német Színház Moliendo Café című
előadásáról

RIPORT

32–34 Tasnádi-Sáhy Péter: Érmellék: egy táj
elfeledett élete – a székelyhídi halászlati
múzeum

CÍMLAPFOTÓ: DAMIEN MEYER/AFP

8

15

16

30

ERDÉLYI RIPIORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP
XIV. ÉVF. 1–2. (553.) SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: SZÜCS LÁSZLÓ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA
(ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN,
GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS,
JAKOBOVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)

MUNKATÁRSAK: CSEKE PÉTER TAMÁS,
KUSTÁN MAGYARI ATTILA,
PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT,
SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER,
BORSI BALÁZS

MŰSZAKI SZERKESZTŐK:

BÁLINT ALÍZ, BENKŐ J. ZOLTÁN
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT
ÁLLANDÓ SZERZŐK: GÁL MÁRIA,
KÖRÖSSI P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI
FERENC, SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY
ISTVÁN, VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL
DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA
A RIPIORT KIADÓ KFT., NAGYVÁRAD.
FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT
ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: BÉRES ATTILA
ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA,
DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
410161 NAGYVÁRAD (ORADEA),
MAGNOLIEI U. 29.
TELEFON/FAX: +40/259/419-924
E-MAIL: RIPIORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA
30 LEJ, 6 HÓNAPRA 50 LEJ, EGY ÉVRE 90 LEJ.
MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK:
3 HÓNAPRA 5.000 FORINT, 6 HÓNAPRA
8.500 FORINT, EGY ÉVRE 15.000 FORINT.
BANKSZÁMLASZÁM:
RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA
RO57 BTBL 0050 1202 5360 21XX;
HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA
RO30 BTBL 0051 2202 5360 21XX –
SWIFT: BTRLRO22.
KÉSZÜLT A NAGYVÁRADAI
EUROPRINT NYOMDÁBAN.
FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS

ISSN 1583-3402

röviden

■ **Látványosan nőtt a Nemzeti Liberális Párt támogatottsága** Klaus Iohannis elnökké választása után a CSOP felmérése szerint. A PNL a szavazatok 47 százalékát szerezte meg, a, legnagyobb ellenzéki pártnak 17 százalékkal nőtt a támogatottsága októberhez képest. A kormánypárti szövetségre a romániaiak 34 százaléka szavazna. Ez öt százalékponttal kisebb támogatottság, mint októberben. A Népi Mozgalom Pártja (PMP) nem érte el az öt százalékos parlamenti küszöböt.

■ **A pszichológiai küszöbnek** számító 5 lej alá csökkent a benzin ára a Petrom néhány bukaresti kútjánál. A fővárosban már 4,96 lejes literenkénti áron is lehetett tankolni. Ugyanezeknél a töltőállomásoknál a gázolaj litere 5,16 lej. A Petromnál utoljára négy éve lehetett ezen az áron üzemanyagot vásárolni. Tavaly július óta a benzin ára mintegy húsz százalékkal csökkent Romániában. Ennek oka a nyersolaj világpiaci árának zuhanása.

■ **Lemondott Pásztor Sándor,** a Vízügyi Minisztérium államtitkára. Beszámolója szerint a tíz hónapig betöltött tisztségének mérlégtelen szerepel például a közel 10 millió eurós, 90 százalékban vissza nem térítendő EU-s pályázatok elnyerése Nagyváradra és környékére, a korábban félbemaradt Bihar, Hunyad, Maros és Kolozs megyei vízügyi munkálatok újraindítása, a Kovászna megyei Kászon patak és Gelence patak szabályozásának támogatásai. Pásztor műszaki igazgatóként a Körösök vízügyi igazgatóságát fogja vezetni.

Erőre kaphat a Big Brother törvény

Románia a telefonos és számítógépes kommunikáció megfigyelését szabályozó újabb törvények elfogadására készül - közölte Sorin Grindeanu informatikai miniszter.

A párizsi terrortámadás után Bukarestben sürgős tanácskozára ült össze az a munkacsoport, amely új szabályozást készít elő az alkotmánybíróság által elutasított korábbi megfigyelési jogszabályok helyett.

„A joghézagot oly módon kell felszámolni, hogy a magánélet védelme mellett a nemzetbiztonsági szempontok is érvényesüljenek” - közölte Grindeanu.

Tavaly két, a telefonos és internetes kommunikációra vonatkozó jogszabályt is alaptörvénybe ütközőnek minősített az alkotmánybíróság, s a parlament által decemberben elfogadott információbiztonsági törvény ellen is normakontrollt kért az ellenzék, így ez sem lépett hatályba.

Romániában továbbra is személyi adatok nélkül lehet telefonos felhívásokat vásárolni a mobiltelefon-szolgáltatóknál, mivel az alkotmánybíróság tavaly szeptemberben az alaptörvénybe ütközőnek minősítette a kártyás díjcsomagok névtelenségét eltörlő

törvényt. A szervezett bűnözés- és terrorizmusellenes ügyészség rámutatott: a Romániában használatban lévő mobilszámok kétharmada felhívókártyás, és nem lehet tudni, ki használja őket.

Tiberiu Nitu legfőbb ügyész is szót emelt az új megfigyelési jogszabályok mielőbbi elfogadása érdekében, amelyek nagy segítséget jelentenének a bűnüldözés és terror-elhárítás számára. Nitu reméli, hogy a párizsi terrortámadás után a román döntéshozók is másképpen viszonyulnak majd a sajtó által „Nagy Testvér törvényeként” megbélyegzett jogszabályokhoz.

Iohannis nem akar több jelentést

Klaus Iohannis államfő szerint eljött az ideje, hogy az Európai Bizottság beszüntesse Románia esetében azokat a rendszeres országjelentéseket, amelyeket Brüsszel az igazságszolgáltatás működéséről, a jogállamiság érvényesüléséről tesz közzé.

Az elnök a Legfelső Bírói Tanács (CSM) tisztújító értekezletén úgy vélekedett: országa teljesítette azokat a kötelezettségeit, amelyeket 2007-es uniós csatlakozásakor vállalt az igazságszolgáltatás reformja terén.

Az államfő kezdeményezése azzal állhat összefüggésben, hogy több uniós tagország a romániai korrupcióra hivatkozva ellenzi az ország felvételét a belső határelővezetés nélküli schengeni övezetbe, és „pozitív” igazságszolgálatokról tette függővé a román csatlakozás támogatását.

Az Európai Bizottság az Együttműködési és Értékelési Mechanizmus (CVM) keretében 2007 óta rendszeresen országjelentéseket tesz közzé a román igazságszolgáltatás működéséről. Tavaly az EB megállapította: az utóbbi évben folytatódott a romániai reformok, komoly aggodalmakat keltenek azonban az igazságszolgáltatás függetlenségét veszélyeztető támadások.

Iohannis arra bízta a bírókat és ügyészeket, álljanak ellen a politikai befolyásolásnak, mert „nincs más esélye” az országnak, mint a jogállamiság megerősítése és a független igazságszolgáltatás. Az államfő szerint fontolóra kell venni, hogy a Legfelső Védelmi Tanácsnak a legfőbb ügyész is tagja legyen és hogy a – bírók és ügyészek szakmai testületeként működő – CSM, illetve a legfelső bíróság és a legfőbb ügyészség törvénykezdeményezési jogot kapjon.

Nem mindenben ért egyet a legfelsőbb bíróság elnöke

Klaus Iohannis-szal abban, amit a romániai igazságszolgáltatásról mondott. Livia Stanciu úgy vélekedett: fontos lenne fenntartani a romániai igazságszolgáltatás monitorizálását, mert vannak a rendszernek olyan hiányosságai, amelyek kiküszöböléséhez szükség van brüsszeli segítségre. Az elnök kijelentéseit bírálta Monica Macovei EP-képviselő is.

Mit hoz a közös ellenőrzés?

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) nem tart attól, hogy az ukrán hatóságok büntetni fogják azokat a kettős állampolgárságú kárpátaljai magyarokat, akik magyar útlevéllel lépik át az ukrán-magyar határt – közölte Brenzovics László, a KMKSZ elnöke.

A politikus Pavlo Klimkin ukrán külügyminiszter Kárpátalján nagy visszhangot keltő kijelentésére reagált, amely szerint az ukrán-magyar határon hamarosan bevezetendő közös vámellenőrzés lehetővé teszi majd a kettős állampolgársággal rendelkező ukrán állampolgárok leleplezését és megbüntetését, mivel az ukrán alkotmány és törvények tiltják a kettős állampolgárságot.

A KMKSZ elnöke hangsúlyozta, „az ukrán külügyminiszter magánlátogatáson tartózkodott Ungváron, ezért is volt meglepő számunkra a kijelentése a kettős állampolgársággal kapcsolatban, hiszen a kérdésről megoszlanak a vélemények Ukrajnában. Mi, a KMKSZ-en belül nem értünk egyet a külügyi tárcavezető álláspontjával, mert szerintünk sem az ukrán alkotmány, sem a törvények nem tiltják, ezért nem is szankcionálják a kettős állampolgárságot”. Hozzátette: vitás kérdésszerű van szó, ám a kettős állampolgárság Ukrajnában már gyakorlat, amit az is jelez, hogy Ihor Kolomojszkij,

Dnyipropetrovvszk megye be-folyásos kormányzója nemrég tévékamerák előtt jelentette ki, hogy az ukrán mellett még két állampolgársága van, és semmilyen eljárás nem indult ellene. „Ráadásul az elcsatolt Krímben több mint kétmillió ukrán állampolgárral vetették fel az orosz állampolgárságot, miközben nem mondtak le az ukránról” – fűzte hozzá Brenzovics.

A közös ukrán-magyar határellenőrzésről, amelynek a bevezetéséről Sziijártó Péter külgazdasági és külügyminiszter is tárgyalt decemberi kijeji látogatása során, Brenzovics kifejtette: annak célja nem a kettős állampolgárok kiszűrése, hanem a határátlépés felgyorsítása.

Korrupcióval vádolt államtitkár

Előzetes letartóztatásba helyezték Nagy Péter Tamás korábban őrizetbe vett volt mezőgazdasági államtitkárt, akit csúszópénz elfogadásával, illetve okirat-hamisításra és pénzmosásra való felbujtással gyanúsít a korrupcióellenes ügyészség (DNA). A vádhatóság azt állítja, az RMDSZ poli-

tikusa a minisztérium főtá-
rával, Virgil Gamannal együtt 40 ezer euró csúszópénzt kért és kapott a Romexpo kiállítási komplexum vezetőitől a tavaly ősszel megrendezett Indagra mezőgazdasági vásár szervezési jogának odaítéléséért.

Az ügyben annak a két cégnek a vezetőjét is előzetes letartóztatásba helyezte a legfelső bíróság, amelyek állítólag nem létező szolgáltatások ellenértékéért leszámlázták a Romexpónak a 40 ezer eurónyi csúszópénzt. A DNA szerint ebből 14 ezer eurót az RMDSZ politikusa kapott meg.

A DNA bűnvádi eljárást kezdeményezett az ügyben Constantin Rebega, a kormánykoalícióban részt vevő Konzervatív Párt (PC) európai parlamenti (EP-) képviselője ellen is, aki a Szociáldemokrata Párt listáján jutott EP-mandátumhoz. Az ügyészek szerint Rebega ötezer euró csúszópénzt kapott. Az EP-képviselő nácsnagya az a Daniel Constantin PC-elnök, aki a Ponta-kormányban mezőgazdasági miniszter volt. Nagy Péter Tamás 2014 márciusa óta töltött be államtitkári tisztséget a mezőgazdasági tárcánál, s december 18-án mondott le.

Merkel után Putyin is Pesten

Márciusban Budapestre látogat Vlagyimir Putyin orosz elnök. A pontos dátum még nem ismert, a Miniszterelnökségen Orbán Viktor bel- és külföldi programjait egyeztetik, hogy megtalálják a mindkét félnek megfelelő időpontot.

A látogatás pikantériája, hogy nem sokkal követi Angela Merkel német kancellár budapesti útját, s olyan időszakban következik be, amikor soha nem látott mélypontra sülyedtek a magyar-amerikai kapcsolatok: Washington nem nézi jó szemmel Budapest és Moszkva élenkülő barátságát.

Putyin legutóbb 2006 február végén, a Gyurcsány-kormány idején járt Budapesten; az üzleti kapcsolatok megerősítése volt a cél. Putyin előtt, 1992 őszén, Borisz Jelcin személyében járt először Magyarországon orosz államfő. Az orosz elnök idei újraválasztásában az írt Orbánnak: számít az orosz-magyar kapcsolatokban rejlő lehetőségek megőrzésére és intenzívebbé tételére, „ez megfelel mindkét ország alapvető érdekeinek, és része az európai stabilitás és biztonság szavatolásának”.

A terror és a gyász öt napja

Párizsban január 6-án 11 óra 30 perckor két fekete csuklyás, Kalasnyikov gépkarabélyokkal felfegyverkezett férfi lépett be a Charlie Hebdo satirikus lap szerkesztőségének székházába, ezután harminc lövés hallatszott tíz perc alatt. A fegyveresek azt kiabálták, hogy „megbosszultuk a prófétát”, majd szó szerint kivégezték a szerkesztőség 10 tagját, 11-et megsebesítettek. A terroristák agyonlőttek két rendőrt, az egyiket az épületben, a másikat a ház előtt, és autóval elütöttek egy gyalogost. A halálos áldozatok között volt a lap négy híres karikaturistája, a főszerkesztő, Stéphane Charbonnier (közismertebb nevén Chab), valamint a Cabu, Wolinski és Tignous név alatt publikáló szerzők.

A francia kormány a legmagasabb fokozatra emelte a készségi szintet a főváros térségében. Elsősorban az imahelyek, az üzletek, a sajtószékházak és a közlekedési eszközök védelmét erősítették meg. Francois Hollande elnök már szerdán terrortámadásnak minősítette a vérengzést, és nemzeti egységre szólította fel Franciaországot. Párizsban csütörtök este lekapcsolták az Eiffel-torony világítását. Csütörtökre virradóra hét embert

vettek őrizetbe a merénylettel kapcsolatban. Egy igazságügyi forrás azt mondta, hogy valamennyien a terrortámadás elkövetésével gyanúsított, szökésben lévő Kouachi fivérek ismeretségi körébe tartoznak, és nők is vannak közöttük. A tragédia másnapján, amelyet Francois Hollande elnök nemzeti gyásznappal nyilvánított, az egyperces csend alatt leállt a párizsi közlekedés, és számos üzemben szünetet tartottak a dolgozók. A középületeken három napra félárbocra engedték a nemzeti zászlót.

Az Iszlám Állam hősöknek nevezte a merénylet tetteseit a szélsőséges szervezet rádióállomásának egyik műsorában. „A dzsihádisták hősek tizenkét újságírókat öltek meg, és a Charlie

Hebdo további tíz munkatársát sebesítették meg azért, hogy bosszút álljanak rajtuk Mohamed prófétáért” – közölte az al-Bajáni rádió.

88 ezer katonát és rendőrt mozgósítottak, ezen belül 9650-et a párizsi térségben – közölte csütörtök este a francia belügyminiszter. Bernard Cazeneuve hozzátette, minden eszközt bevetnek az elkövetők elfogására. A kutatásban helikopterek is részt vettek, a különleges egységek tagjai házról házra fésülték át 20 négyzetkilométeres körzetben a településeket. Péntek délelőtt a Charlie Hebdo elleni merénylet elkövetői menekülésük közben tűzpárbajt vívtak az őket üldöző rendőrökkel Párizstól északra, majd behatoltak egy nyomda telephelyére, és ott túszt ejtettek. A hatóságok körbevették az épületet.

Párizs keleti részén egy kóser üzletben egy fegyveres legalább öt túszt ejtett két nappal a szerkesztőség elleni támadás után. Több ember megsebesült, amikor a túszejtő lövöldözni kezdett az üzletben, néhányan azonban el tudtak menekülni. Hollande államfő megerősítette, négyen meghaltak a boltban, a támadást pedig „szörnyű antiszemita” támadásnak nevezte. Az elkö-

vető, Amedy Coulibalyt azzal fenyegetőzték, hogy megöli a túszeit, ha a hatóságok megrohamozzák a magukat elbarikádoló Kouachi fivéreket. A két testvér, Chérif és Said fegyverekkel tüzelve megpróbálták kitörni a nyomdából, ahol hét órával korábban elbarikádozták magukat Dammartin-en-Goele településen. Nem sokkal korábban az épület tetején rendőrségi rohamosztárosok voltak láthatók, majd több robbanás hallatszott. A dzsihádisták által túsul ejtett fiatalember sértetlenül kiszabadult, a két terroristát lelőtték. Ezzel egy időben támadtak a rendőrök a párizsi üzletnél, s több lövéssel megölték a túszejtőt.

Klaus Iohannis román államfő sokakhoz hasonlóan Je suis Charlie (Én is Charlie vagyok) felíratra cserélte profilképét Facebook-oldalán, csatlakozva ahhoz az interneten terjedő szolidaritási hullámhoz, amely a párizsi Charlie Hebdo satirikus lap szerkesztőségében történt mélysérlelés nyomán bontakozott ki világszerte. Az elnök bejegyzésében arra szólította fel követőit, hogy maguk is fejezzék ki szolidaritásukat a franciaországi tragédia áldozatainak családtagjaival, és sorakozzanak fel azok mellett, akik hisznek a szólás szabadságá-

ban. „Kötelességünk szembe szállni a terrorizmussal, ennek a gyilkos járványnak nem lehet helye a világban” - fogalmazott.

Több mint egymillió ember részvételével vasárnap délután négy óra után elindult Párizsban a terrorizmus elleni történelmi tiltakozó menet, a merényletek 17 halálos áldozatára emlékezve. Több tucat állam- és kormányfő volt jelen, a biztonságra 2000 rendőr és 1400 katona felügyelt.

A politikai vezetők karöltve, némán mentek, a francia elnökre balról Angela Merkel német kancellár, jobbról Ibrahim Boubacar Keita mali elnök karolt. Az első sorban volt látható többek között Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság elnöke, Benjámin Netanjahu izraeli miniszterelnök, Mahmúd Abbász, a Palesztin Hatóság elnöke. Mögöttük vonult más államok vezetőinek társaságában Orbán Viktor magyar miniszterelnök és Klaus Iohannis román államfő, továbbá Donald Tusk, az Európai Tanács elnöke, David Cameron brit kormányfő, Matteo Renzi olasz miniszterelnök és Mariano Rajoy spanyol kormányfő is.

Franciois Hollande francia köztársasági elnök úgy fogalmazott: „Az egész köztársasá-

got érte támadás. A köztársaság a véleménynyilvánítás szabadsága, a kultúra, az alkotás, a pluralizmus, a demokrácia. Ezt vették célba”.

Korábban erdélyi városokban is több százan demonstráltak a terror ellen, a szabad sajtó védelmében. A tüntetők csütörtök este Kolozsváron és Nagyváradon is azt hirdették: „Mindannyian Charlie-k vagyunk”.

Egy európai támadássorozat nyitányaként tartja számon a párizsi mészárlást az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (NSA) információi alapján az Iszlám Állam (IS) néven ismert dzsihadista szervezet. Az NSA tavaly ősszel feltörte az IS vezetőinek kommunikációját védő titkosítást, és a rögzített beszélgetésekből kiderült, az iszlamisták négyfős egységeket állítottak fel, amelyek feladata, hogy a menekültek közé férkőzve Szíriából eljussanak Törökországba, majd onnan hamis útlevéllel továbbutazzanak Nyugat-Európába, és ott merényleteket kövessenek el. Az NSA röviddel a Charlie Hebdo elleni merényletet és a túszejteket követően újabb üzeneteket fogott el, amelyek szerint Párizs után más európai fővárosok következnek. Az NSA által rögzített beszélgetésekben elhangzik Róma neve.

vezércikk

SZÚCS LÁSZLÓ

Párizs után Európa

Nem túlzás: a múlt héten Párizsban egy egész szerkesztőséget kivégző, rendőröket és vásárlókat öldöső terroristák Európát támadták meg. Háborúba keverték. Azt az Európát, amely évtizedek óta képtelennek látszik integrálni azokat a más kultúrájú, vallású milliókat, akik jelenlétére, munkájára a fogyatkozó népességű kontinensnek szüksége lenne. A megtámadott Európa gyászol, összekapaszkodik, de az érdemi válaszokat még nem ismeri. Tudja, a három gyilkos ártalmatlanítása csak a vészhelyzet elhárítása, nem győzelem.

De a francia főváros sugárútjait vasárnap előzőlő másfél millió emlékező nem csak a terror ellen tüntetett, hanem a véleménynyilvánítás, a sajtó szabadságáért. Méghozzá abszurd drámába illően olyan politikusokkal is a menet élén, akik saját országaikban – Moszkvától Budapesten át Ankaráig – mindent megtesznek azért, hogy a velük szemben kritikus sajtót elhallgattassák. Vajon ők mire gondoltak, amikor a mögöttük haladó százazrek azt skandálták: *Liberté, liberté!*

Európa nem akar terrort, mégis a terror fő célpontjává kezd válni, már csak azért is, mert védtelenebbnek tűnik, mint az Egyesült Államok. Félő, hogy a fegyveres fanatikusok miatt a határok nélküli államközösség bezárkózása kezdődik el, máris megfogalmazódott az igény a schengeni paktum felülvizsgálatára. Mindennek semmi értelme, hisz a Charlie Hebdo karikaturistáit lemészárló fiatalemberek sem turisták voltak. Sok-sok potenciális terrorista szocializálódott Európa legkipróbáltabb demokráciáiban, közülük az ISIS zsoldjába is számosan álltak.

A szabad utazás mellett a vélemény szabadsága a másik olyan érték, amelyről a terrorfenyegetettség árnyékában sem szabad lemondanunk. Elkészítők olvasni azokat a magyar nyelvű kommentárokat, melyek szerint annyi történt, hogy a megölt újságírók szelet vetettek és vihart arattak. Márpedig e gyilkosságokra nincs magyarázat, nincs mentség, nincs enyhítő körülmény. De ugyanezzel az eréllyel kell védelmére kelnünk azoknak is, akiket muszlim vallásuk miatt ér támadás egy egészen más szélsőség részéről. Hiszen kettős küzdelem folyik, az európaiságot most nem csak a símaszkos terroristáktól kell megvédeni, hanem a saját populistáinktól, köztük azoktól a politikusoktól, akik a tragédiában lehetőséget látva elérkezettnek látják az időt rasszista, kirekesztő programjaik megvalósítására.

Félő, hogy a párizsi tragédia eldönti azokat a vitákat is, hogy a hatóságok, – köztük a romániaiak is – jogosultak-e az állampolgárok telefonbeszélgetéseinek, levelezésének szinte akadálytalan megfigyelésére. A Big Brother törvények ellen bizony gyengíti az érveket e hadiállapot, reális cél az lehet, hogy a demokratikus kormányzatok tehermentsen garanciákat arra, hogy egyetlen szolgálat se élhessen vissza az így szerzett információkkal. Ha nem így tesznek, az ellen bizonyára maga a Charlie Hebdo hetilap emel majd szót a legélesebb hangon, gyilkos humorral. Ez a dolga.

Kössünk egy többség–kisebbség megállapodást

A többség-kisebbség viszonyáról szóló megállapodást szeretne kötni az RMDSZ elnöke a román pártok vezetőivel. Lényege, hogy a már megszerzett jogok nem csorbulhatnak, a kisebbségi kérdést pedig ki kell vonni a napi politika csatározásaiból.

KELEMEN HUNOR Cseke Péter Tamás kérdéseire válaszolt.

Az RMDSZ ellenzékben, erodálódott szavazatszerzési potenciállal, az ügyészség szemében „terroristagyanús” szervezethez tartozik az új évet. Ez így leírva kissé ijesztően hangzik. Mennyire ijesztő ez a szövetségi elnök számára?

2015 számomra egyáltalán nem tűnik ijesztőnek, és amúgy sem vagyunk ijedősek. Ellenzékben vagyunk, de ez esetünkben sajátságos ellenzéki helyzetet jelent, amely a román pártokéhoz nem hasonlítható. Szerintem butaság is lenne minket ebben a szerepben hozzájuk mérni, mert egy kisebbségi politikai szervezet növekedési potenciálja általában korlátozott. Nem úgy vagyunk ellenzékiek, hogy egyszer csak 45 százalékos támogatottságú, kormányváltó erő leszünk. Ezért a mi ellenzéki helyzetünket ebben a kontextusban kell értelmezni, és ez így van már 25 esztendeje. Másrészt nem tudom elfogadni azt a megállapítást, hogy a szavazatszerzési potenciálunk erodálódott, mert minden politikai szervezetnek a szavazatszerzési képességét az éppen aktuális választásokon lehet lemérni. A pártoknak, a politikusoknak pedig az a feladatuk, hogy megszerezzék a szavazók bizalmát, számunkra is ez a feladat. Tavaly államfőválasztás volt Romániában, amelyen az RMDSZ-nek is indult a jelöltje. Az eredményeken egyértelműen látszott, hogy a már évek óta konszolidálódott szavazóbázisunk megmaradt, a kérdés pedig az, hogy képesek leszünk-e ehhez a 2016-os választásokon hozzátenni azt a pluszt, amelyre szerintem

szükség van, és képesek leszünk-e az idén úgy politizálni, a választók felé fordulni, közösségépítéssel foglalkozni, hogy a törzsszavazóink mellett megszólítsuk azokat, akik elbizonytalanodtak, akik elfordultak a politikától, vagy a fiatalokat, akik most nőnek bele a politikába. Harmadrészt a terrorizmus gyanúját határozottan elutasítom, bárki részéről is érkezzen ez a gyanúsítás.

A Terrorizmus és Szervezett-bűnözés Elleni Ügyészség (DIICOT) tavaly december közepén jelentette be, hogy eljárást indít a Szövetségi Képviselők Tanácsa legutóbbi ülésén elhangzottak miatt. Történt-e fejlemény ebben az ügyben?

Nem keresett meg minket azóta sem ebben az ügyben az ügyészség. Nem is hiszem, hogy ezzel különösebben foglalkozni kellene, mert nem tettünk semmit, amivel okot adnánk arra, hogy ilyen gyanút bárki megfogalmazzon. A múlt év végi értékelésem az ügyészség eljárásával kapcsolatban nem változott: prece-

dens nélkülinek, nagyon veszélyesnek tartom, és értetlenül fogadom. Lehet, hogy az elmúlt 25 évben tévedtünk is, lehet, hogy nem úgy politizáltunk, ahogy elvárta volna egyik vagy másik oldal, de egy valamiben meg tudunk egyezni, és ezt a bírálóink is elfogadják: mi a parlamentáris eszközöket, a demokrácia eszközeit használtuk, és azt az értékrendet tartottuk mérvadónak, ami egy 21. századi parlamentáris demokráciában mérvadó kell legyen. Erőszakot nem alkalmazunk, és nem is bujtunk erőszakra senkit, hanem a párbeszéd és az érvek erejével, partnereket keresve próbálunk előrejutni. Lehet, hogy időnként élesebben, karcosabban fogalmazunk, ezt nem tagadom. De akkor is: a párbeszéd és a demokratikus parlamentáris eszközök keretein belül maradunk.

Az ügyészségi eljárás nem sokkal azután indult, hogy visszaállamosították a Székely Mikó Kollégium épületét, az időközben leváltott háromszéki prefektus hadjáratot indított a közösségi szimbólumok ellen, Markó Attila

Az RMDSZ elnöke szeretné kivenni a mindennapi vitákból a kisebbségi kérdést

képviselőt pedig le akarták tartóztatni. Ezek a lépések mennyire függenek össze egymással?

Nem így, nem kizárólagosan ebben a kontextusban látom az összefüggést. Érezzük, látjuk mi is nap mint nap, hogy olyasmik történnek, amik ezelőtt hét-nyolc évvel elképzelhetetlennek tűntek, ám az én olvasatomban ez egy komplexebb történet. Egyrészt Európa-szerte és általában a civilizált világban ma a kollektív jogok köré szerveződő kisebbségi mozgalmak nincsenek különösebben jó állapotban. És ezt fel is tudják turbózni azok, akik elutasítják az őshonos közösségek kollektív jogait. Európa-szerte szeparatista mozgalmakként próbálják beállítani ezeket a kisebbségi szervezeteket. Azt hirdetik, hogy e közösségeknek a törekvései veszélyeztetik a nagyobb állami entitásokat. A magyar ügy pedig e pillanatban amúgy sem túl szimpatikus az Európai Unióban, és most Budapest megítélésére gondolok. Mindemellett a közép-kelet-európai országok számára folyamatosan veszélyérzetet teremt, ahogyan a Krím-félszigettel vagy Kelet-Ukrajnával kapcsolatosan Moszkva viselkedett. Ez további olyan potenciális veszélyforrást láttathat a kisebbségi közösségekben, amelynek az égvilágon semmi közük Oroszországhoz, de a társadalmakban lehet ilyen képzetet kelteni. Tehát, ha ebben a kontextusban olvassuk, akkor azt kell mondanom, nem vagyunk különösen jó helyzetben. Rögtön hozzátenném: nem gondolunk arra, hogy a jogos törekvéseinket emiatt zárójelbe tegyük. Kérdés, lesz-e lehetőségünk, képességünk a többségi társadalmainkkal – és itt összességében a Kárpát-medencei magyar közösségekre gondolok – a párbeszédet, a bizalmi viszonyokat úgy alakítani, hogy ha áttörés nem is várható, de visszalépések ne történjenek; lehessen konszolidálni, gyakorlatba ültetni a megszerzett jogokat úgy, hogy ezek ne legyenek kitéve a mindenkori politikai vitáknak és játszmáknak. Ezért az én javaslatom az lesz 2015-ben a romániai politikai pártok számára, hogy ülünk le, és ha lehetséges, kössünk egy többség-kisebbség megállapodást.

Mit tartalmazna ez?

Rögzítenénk, hogy az elmúlt 25 évben honnan indultunk, hová jutottunk a kisebbségi jogok terén. Belefoglalnánk, hogy a megszerzett jogok érvényesítése, gyakorlatba ültetése, a törvényeknek az alkalmazása a prioritás, visszafele nem léphetünk, az előrelépéshez pedig folyamatos párbeszédet folytatunk. Az szeretnénk, hogy vegyük ki a mindennapi politikai vitákból a kisebbségi kérdést. Látni kell, hogy ezeknek a csetepatéknak a kisebbségek isszák meg a levét.

Mikor ismerteti a román pártokkal a megállapodási javaslatát?

A tavaszi parlamenti ülészakon kezdeményezek majd találkozót külön-külön a parlamenti pártok vezetőivel, lássuk, ki hogyan viszonyul egy ilyen kérdéshez. Ha mindannyian érdekeltek vagyunk a társadalmi stabilitásban, abban, hogy egy olyan kérdést kivegyünk a politikai viták közül, amely nem viszi előre a társadalmat, akkor elfogadhatja mindenki, hogy legyen egy ilyen megállapodás.

FOTÓK:

TOFÁN KOÓS IMOLA
(MASZOL.RO)

Visszatérnék a tavaly történetekre. Az újságírókkal tartott decemberi kolozsvári sajtóreggelen megjegyezte: a rendszer most gondolta úgy, hogy lehet az RMDSZ ellen lépni, az igazságszolgáltatás eszközeivel. Körülírná ezt a rendszert?

Abba a politikai-társadalmi kontextusba, amiről beszéltem az imént, bele kell érteni azt is, hogy a többségi társadalmaknak azon szegmensei, amelyek nem voltak soha érdekeltek a többség-kisebbség viszonyának a rendezésében, felismerve, hogy most mi a helyzet az őshonos nemzeti közösségek céljait illetően, ilyenkor úgy érzik, nagyobb nyomást lehet rájuk gyakorolni: akár az asszimilációt erősíteni, akár az etnikai jellegű pártok többségi pártokba történő feloldódását kikényszeríteni, és akár az igazságszolgáltatás eszközeivel szűkíteni a politikai érdekérvényesítést, érdekképviseletet. A többségi társadalmon belül lehetnek és vannak olyan személyek, akár szervezett közösségek, amelyek nem érdekeltek abban, hogy a többség és a kisebbség harmonikusan éljen. Intézményt ebben a rendszerben nem nevesítenék, de azt hiszem, vannak azért tapasz-

Nem tudom elfogadni azt a megállapítást, hogy a szavazatszerzési potenciálunk erodálódott

talataink, emlékeink, tudjuk, hogy ez az ország sokat változott ugyan, de nem eleget ahhoz, hogy ilyen tekintetben nyugodtak lehessünk. Azt is el tudom képzelni, hogy ilyenkor régi reflexek, mechanizmusok kezdenek el működni, anélkül, hogy valaki erre parancsot adna.

Említette azt is, hogy az igazságszolgáltatás ellen nem lehet politikai úton fellépni. De ami például Markó Attila képviselővel történt (bizonyítékok nélkül kérték a letartóztatását), az megkérdőjelezi a román jogállamiságot. Nem jelentene egyfajta védettséget, ha erre felhívnák az Európai Unió döntéshozóinak a figyelmét?

Ezeket a kérdéseket eddig felleltem minden egyes, európai politikusokkal, intézményvezetőkkel tartott találkozómon. Éppen Brüsszelbe készülök, ahol tárgyalok Joseph Daullal, az Európai Néppárt elnökével, ezekről a kérdésekről most is be fogok számolni. A néppárti vezetőknek is tudniuk kell arról, hogy egy régi, megbízható EPP-tagszervezetet az ügyészség egy olyan törvény hatálya alá próbálja helyezni, amely a terrorizmussal hozza összefüggésbe az RMDSZ-t. A Mikó-ügyről is tájékoztattam őket, politikai védettséget azonban ez nem jelent. De jó, ha az európai politikusok tudnak ezekről az ügyekről, mert amikor román vezetőkkel találkoznak, és ezek a témák szóba kerülnek, akkor azt is tudják, hogy milyen szemszögből

kell nézni ezeket az ügyeket. Ezért én 2015-ben is fontosnak tartom a nemzetközi kapcsolatépítést.

De el lehet-e menni amellett, ami Markó Attilával történt?

Markó Attilát belesodorták a Bica-ügybe (a DIICOT volt főügyészenek korrupciós dossziéja – szerk. megj.). Ha nagyon jóindulatú akarok lenni, azt mondanám, hogy ez az eljárás kicsit hasonlít ahhoz, ami a kilencvenes évek elején történt Olaszországban. Akkor az ügyészség úgymond megtisztította az olasz politikát, és ez hozta el a sorozatos kormányválságot, majd a Berlusconi-érát. Olaszországban is bokrostól lötték a nyulat. Ez nem kívánatos, ilyet nem szabad elfogadni. Nem lehet az, hogy Markó Attilára úgy lőnek, úgy kérik a letartóztatását, hogy semmiféle bizonyítékuk nincs ellené. Sőt, az ügyészség állításait cáfoló bizonyítékok vannak. Hozzátenném azt is: azért én a közvéleményt is meg tudom valamennyire érteni, hiszen a Bica-ügyben hatvanmillió eurós visszaélésről van szó.

Az RMDSZ egy hónapja még kormányon volt. Vannak-e még kormányzati pozícióban emberei?

Vannak, igen. Van, akit leváltottak vagy lemondott, de néhány államtitkár, például György Attila még tisztségben maradt az új államtitkár kinevezéséig.

A liberálisok már a kormányzásra készülnek

Február végéig elkészül az ellenzéki Nemzeti Liberális Párt (PNL) kormányprogramja, a parlament tavaszi ülészakán pedig a PNL bizalmatlansági indítványt terjeszt be Victor Ponta szociáldemokrata miniszterelnök kormánya ellen. Alina Gorghiu, a jobbközép ellenzéki erő fűzője nyomán létrejött gyűjtőpárt társelnöke szerint a PNL előre hozott választásokon szeretne kormányra kerülni, de elismerte: nehéz lesz teljesíteni ennek alkotmányos feltételeit. A 2016 őszén esedékes parlamenti voksolást akkor lehetne előrehozni, ha Klaus Iohannis államfő feloszlattá a parlamentet. Vasile Blaga, a PNL másik társelnöke cáfolta, hogy az ellenzék már árnyékkormányt is alakított volna. Mint mondta, nem miniszteri posztokat osztogatnak, hanem politikai alternatívát akarnak kidolgozni, amelyet február végén a civil társadalommal is meg akarnak vitatni. Blaga megerősítette: a PNL miniszterelnök-jelöltje Cătălin Predoiu korábbi igazságügyi miniszter: a PNL szakpolitikusai az ő vezetésével dolgoznak az ellenzék kormányprogramján.

Megtörténhet, hogy a magyar alprefektusok megőrzik a tisztségüket?

Ez a miniszterelnöktől függ. Victor Pontának az volt a szándéka, hogy ha nem is tud prefektust megtartani azokban a megyékben, ahol magyar közösségek élnek, de az alprefektusokat megtartaná.

A kisebbségi hivatalt vezető államtitkár és az oktatási államtitkár is marad?

Igen, de ez nem egy külön PSD-RMDSZ megállapodás, hanem hagyománnyá vált, hogy az oktatási tárcánál és a kisebbségi hivatalban vannak magyar tisztségviselők államtitkári vagy vezérigazgatói szinten. A szociáldemokraták is tiszteletben tartják ezt a hagyományt.

*A liberálisok bejelentették, már dolgoznak a bizalmatlansági indítványon, amit a februárban kezdődő parlamenti ülésszakban nyújtanak be a kormány ellen. Az RMDSZ megsza-
vazza ezt az indítványt?*

Ha a bizalmatlansági indítvány nem csak arra vonatkozik, hogy legyen egy parlamenti vita, hanem látjuk a továbblépés lehetőségét is, vagyis azt, hogy mi következik a kormány bukása után, és az, ami következik, az nem az előrehozott választás, akkor nem zárom ki, hogy partnerei lehetünk az ellenzéki kezdeményezésnek. Abban nem leszünk partnerek, hogy a liberálisoknak úgy hajtjuk a malmára vizet, hogy nem tudjuk, mi lesz másnap.

Ellenzékből több idő jut az RMDSZ sorainak átrendezésére, idén ráadásul tisztújító kongresszus is lesz. Több RMDSZ-es politikus is úgy fogalmazott az utóbbi hetekben, hogy a szövetségnek közelítenie kell a választókhoz. Ezt hogyan képzelik el?

Sokféle változásra van szükség. Ezeket a kongresszusig hátralévő időszakban kell előkészítenünk. Főként tartalmi kérdésekről van szó. Egyrészt olyan meggyőző közpolitikai megoldásokat kell keresnünk, amelyekről az emberek elhiszik,

A többségi társadalmon belül lehetnek és vannak olyan személyek, akár szervezett közösségek, amelyek nem érdekeltek abban, hogy a többség és a kisebbség harmonikusan éljen

Traian Băsescu távozott a hivatalából. Jelent-e az új elnök személye korszakváltást az ország életében?

Az adottsága, lehetősége megvan erre Klaus Iohannisnak. Hogy személye korszakváltást fog-e jelenteni, azt még nem tudnám megmondani, ez később fog kiderülni.

Az RMDSZ már ellenzékben volt, amikor véglegesült a költségvetés. Mennyire elégedett az idei büdzsével?

A költségvetést mi is megszavaztuk. Tervezetének egy részét még akkor dolgozták ki, amikor kormányon voltunk. Vannak részei, amelyekkel elégedettek vagyunk, és vannak, amelyeket én magam sem tartok szerencsés megoldásnak. Elégedettek vagyunk azzal, hogy megteremti a lehetőségét egy 2014-es megállapodás megvalósításának: emelkednek a bérek és a nyugdíjak. Emellett részben megteremti a lehetőségét a beruházások folytatásának, és segít kisebbségi ügyekben is, például lesz pénz a nevelési-oktatási kutatóközpont létrehozására, ami fontos volt számunkra. Lesz valamennyi pénz autópálya-építésre is, az összeg elegendőnek tűnik a következő költségvetés-kiigazításig. Ugyanakkor elégedetlen vagyok azzal, hogy a megyei önkormányzatoktól elvettek egy húsz százalékos büdzsékiegészítést, új matematikai képlet szerint osztják a pénzt, amely a központosítás irányába hat.

Az RMDSZ szenátorai, szintén immár ellenzékben, megszavazták az úgynevezett Big Brother törvényt, amely miatt tüntetéseket is szerveztek a civil szervezetek. Egyetért a szenátor kollégáinak az igen szavazatával?

Én ezt a törvényt nem szavaztam volna meg. A szenátusi kollégáknak sem volt kötelező megszavazniuk. Ám ők úgy döntöttek, a jogszabály rendben van, mert a szolgáltató számára ró ki kötelezettségeket, nem a felhasználó számára. Én ilyesmikkel kapcsolatosan óvatosabb vagyok. De mivel erről nem született egységes álláspont az RMDSZ-ben, nem is kívánok senkit sem felelősségre vonni vagy bírálni a szavazatáért.

hogyan választ adnak a problémáikra. Ezek jelentős része a közszolgáltatásokhoz, gazdasági intézkedésekhez (egészségügy, nyugdíjak) kapcsolódik. A tartalmi rész változása mellett szükséges egy magatartásbeli vonatkozás is. Az RMDSZ politikusainak, velem kezdődően, meg kell érteniük, hogy ha nem foglalkoznak a közösség problémáival, ha nem érzi a közösség, hogy a politika értük van, akkor nem fognak visszajönni azok, akik elpártoltak tőlünk, és nem szavaznak ránk azok sem, akik most nőnek fel és válnak politikailag aktívvá.

A legerősebb RMDSZ-szervezet, a Maros megyei, máris önt javasolja újra szövetségi elnöknek. Ezt hogyan kommentálja?

A kollégákkal konzultálva, az RMDSZ elmúlt négy évét, a szövetséggel szembeni elvárásokat átgondolva úgy döntöttem, hogy a kongresszuson megpályázom az elnöki tisztséget. A Maros megyei szervezetnek előre is köszönöm a támogatását.

Az biztos, hogy 2014 végével egy korszak véget ért Romániában,

Az RMDSZ egyetért a védelmi kiadások növelésével

Egyetért az RMDSZ Klaus Iohannis államfőnek azzal a javaslatával, hogy Románia a bruttó hazai termék (GDP) legalább két százalékára növelje 2017-ig védelmi kiadásait, ezért alá fogja írni az erre vonatkozó pártközi egyezményt – közölte Kelemen Hunor. „Egyetértünk az államfő által javasolt pártközi megállapodással, hiszen Románia a NATO tagjaként a katonai szövetség legutóbbi értekezletén kötelezettséget vállalt arra, hogy a GDP két százalékára növelje a védelmi kiadásait. Ha tagja vagy egy szövetségnek, nem csak jogaid, hanem kötelezettségeid is vannak” – magyarázta Kelemen. A politikus elismerte, a kötelezettség teljesítése megterheli a költségvetést. „Ám meggyőződésem, hogy jelenlegi geopolitikai helyzetben erőfeszítéseket kell tennünk a védelmi kiadásaink növelésére” – tette hozzá.

A szövetséggel szembeni elvárásokat átgondolva úgy döntöttem, hogy a kongresszuson megpályázom az elnöki tisztséget

2015-ös költségvetés: halvány remények, halvány esélyek

Bemelegítő tárgyalások a Valuta-lappal, és az Európa Bizottsággal, rövid és nem túl erőteljes vita, alkotmányos óvás, pozitív alkotmánybíróági döntés: így született az idei költségvetés. Kétséges, hogy kik lesznek a nyertesei, de biztos, hogy kik veszítenek rajta. PARÁSZKA BORÓKA összeállítása.

Az elnökválasztási kampány, illetve az államelnökváltás heteiben az idei költségvetés körüli egyeztetés alig kapott figyelmet, pedig a tét nagy: az idén dőlhet el, hogy tartósan háttérbe fordított-e az ország a válságnak, képes-e a hazai gazdaság a növekedésre, igazolható-e költségvetési számokkal az államháztartási reform. A kormány, az ellenzék és az érdekvédelmi testületek között csak visszafogottan kialakuló vitát fölülírtak a Nemzetközi Valutalappal és az Európa Tanács képviselőivel folytatott tárgyalások, amelyek során egyértelművé vált: a pénzügyi stabilitás biztosítása mellett a gazdasági növekedést segítő intézkedések stratégiai fontosságúak 2015-ben.

Elvetett liberális óvás A Pontakabinet 2015-ben is 2,5 százalékos gazdasági növekedéssel számol (hasonlóan a tavalyi évhez), a GDP

A megvonásokat azzal indokolják, hogy a hatékonyabban működő igazságszolgáltatás fenntartása is hatékonyabb

A baloldali kormánytöbbség egy meglehetősen jobbos büdzsét fogadott el

709,68 milliárd lej lehet, ez a jegybanki árfolyam szerint körülbelül 160,56 milliárd eurónak feleltethető meg. Bár a növekedési előrejelzések jók, az elfogadott költségvetés szerint 2,2 százalék az éves infláció, az államháztartás tervezett bevétele 226 milliárd lej (51 milliárd euró), a kiadás milliárd 239 lej lehet (54,1 milliárd euró). Vagyis a deficit eléri a 13 milliárd lejt (2,9 milliárd eurót). Ezek az adatok tartalmazzák az államkincstár, a társadalombiztosítási pénztár, a területi adminisztratív szervek stb. bevételeit. A központi költségvetés adatai így alakulnak: a bevétel meghaladja a 107 milliárd lejt, a kiadás pedig 126 milliárd lej körül várható.

Ilyen körülmények között a gazdaságélénkítés ma, a kormánystratégia szerint a befektetési alapok növelése, a tavalyi adórendszer megtartása (bizonyos adónemek, így például az ipari rendszereket érintő „oszlop-adó”, a turisztikai szolgáltatások hozzáadott értékadójának csökkentése) – valamint a szociális kiadások lefaragása jelenti. Az ellenzék, elsősorban a Nemzeti Liberális Párt „gazdaságellenesnek”, stratégiahianyosnak, adócsalást-bátorítónak nevezte ezt a költségvetést, és alkotmányos óvással élt, ám az Alkotmánybíróság nem adott helyt a

keresetnek: így az év elején érvénybe léphetett a törvényhozás döntése. A legtöbb vitát, a PNL előbb idézett kifogásainak megfelelően a gazdaságélénkítés, és a vállalkozóbarát környezet kialakítása váltotta ki, pedig a költségvetési keretszámok alapján ezekre, ha kifogásolható módon is, de kísérletet tesz a kormány. Sokkal több kérdést vetnek fel a stabilitást célzó döntések, mert bár több ígéret is elhangzott, mégsem enyhülnek jelentős mértékben a megszorító intézkedések.

A szociális rendszerek működtetése pedig várhatóan az eddiginél is több gondot okoz: ezen a területen jelenik meg ugyanis a legnagyobb mértékű elvonás, kevesebből gazdálkodik például a gyermekéktetési alap. Szerencsésebb helyzetben van a munkaügyi, a fejlesztési, a gazdasági, a mezőgazdasági, a környezetvédelmi, a pénzügyi és a szállításügyi tárca, ezeknek a minisztériumoknak nő a költségvetése. Csökken viszont az egészségügyi, a kulturális és a belügyminisztériumi pénzügyi alap. 24 százalékkal nő a beruházásra fordítható pénzkeret, amely így 44,8 milliárd lej – a tervek szerint elindul több olyan infrastruktúra-fejlesztési program, vagy újraindul, amelyeknek a működtetése hosszú ideje kérdéses volt.

Több bér, nem mindenkinek

A hazai önkormányzatok az idei évben az eddiginél könnyebben juthatnak a készenléti keret támogatásához, amelyet rendkívüli, sürgősségi helyzetben lehet felhasználni. Várhatóan lesz erre igény, a tavaly több mint 900 millió lejt hívtak le az önkormányzatok, ez az elmúlt évek költségvetéséhez viszonyítva rekordösszegnek számít. Míg az önkormányzatok munkáját a készenléti alap megnyitásával segíti a kormány, addig érvényesül a költségvetési szigor a bérek befagyasztásánál. A közalkalmazottak bére a tavalyi év végi értékeknek megfelelően nem

változik, kivételt csak a pedagógus-társadalom élvez: a tanárok fizetését két részletben emelik ebben az évben. 5 százalékos béremelésre lehet számítani márciusban, további 5 százalékkal nő a havi javadalmazás szeptemberben. Az egészségügyben, szigorított feltételek mellett hasonló intézkedés várható, ha a szakszervezeteknek és a Ponta-kabinetnek sikerül megegyezniük. Az idén sem lehet azonban a közszférában dolgozók bérét kiegészítő juttatásokkal emelni. A bérek és fizetések folyósításával kapcsolatban Victor Ponta még elnökelőti kampányában azt állította, kitartanak a havi juttatások, nyugdíjak indexálása mellett. A Nemzetközi Valutaalappal folytatott tárgyalások előkészítésekor elhangzott: a kormány számára cél a közszféra bértáblájának átalakítása, a fizetésnövelés nem csak a központi, de a helyi adminisztrációban is.

Mi ebben a szocdem? Befagyasztott bérek, zsugorodó szociális támogatási rendszer: a Ponta-kabinet legfontosabb ígéreteit mondta fel az ideai költségvetéssel, vagy ezek kárára kötött kompromisszumot, az ellenzék azonban a leginkább az igazságszolgáltatás helyzetét kifogásolta. Ezt – állítják a kritikusok – kifejezetten „bünteti” a Ponta-kormány. Az igazságügyi és a közgazgatási tárca költségvetése ebben az évben csökken, hasonlóan az Alkotmánybíróság, valamint a Legfelsőbb Ítéző és Semmítőszék költ-

Poharas tej kiflivel egy iskolapadon. Megkurtított alap

A témáról a pártokkal is konzultálni kívánó Iohannis szerint a búvós 2 százalékot majd 2017-ben kaphatja meg a büdzsétől a védelmi tárca

ségvetéséhez. A jogszolgáltatás terén egyedül a jogsegélyszolgálat, a Nép ügyvédje élvez előnyt: ennek az intézménynek növelik a költségvetési támogatását. Ponta még az igazságszolgáltatás kiemelt támogatását ígérte a költségvetés elfogadása előtt néhány héttel, és azzal kapcsolatban is konszenzus volt, hogy ez a kiemelt támogatás a szakág reformjának az alapja. Most a megvonásokat azzal indokolják, hogy a hatékonyabban működő igazságszolgáltatás fenntartása is hatékonyabb, nem mond tehát ellent az eredeti céloknak a költségvetés szűkítése.

Az igazságszolgáltatás hátrányos helyzeténél is nehezebben indokolható az, ahogyan a szociális juttatásokkal kapcsolatban döntés született. Bár a munkaügyi tárca költségvetése nő, a munkanélküli segélyezés keretösszege 5 százalékkal csökken. (A munkanélküliek száma is csökken várhatóan, de a segélyezés mértékénél jóval kisebb arányban, 5,3 százalékról 5,1 százalékra – ez majdnem fél millió regisztrált állástalant jelent). Mivel a támogatás csökkentése drasztikus, ezért a hatályos jogszabály lehetőséget teremt bizonyos korrekcióra: a munkanélküli segélyezés alapja kiegészíthető azzal az összeggel, amelyhez a 45 évnél idősebbeket, illetve a pályakezdőket foglalkoztató vállalkozások támogathatóak. Ugyancsak engedmény, hogy bevezetik a részleges munkanélküliség kategóriáját, ez azt jelenti, hogy a részidős munkaidőben

dolgozó igényelheti a munkanélküli segély folyósítását. A költségvetés keretszámai ezek a tételek alig befolyásolják, mégis tömegeket érint például a gyermekétkeztetési-ellátási rendszer átalakítása. Egészen nehezen indokolható megszorítások is életbe léptek: elvileg nyolc éve, az 509/2006-os törvény életbe lépése óta hetente kaphatnának 60 gramm mézet fejenként a kisiskolások – erre azonban, érvelt a Ponta-kabinet- idén egészen biztosan nincs „költségvetési fedezet”. Ugyancsak megvonták a iskolát kezdő rászoruló gyerekek szociális támogatását, mint ahogy az újszülöttek 500 eurós egyszeri támogatására sincs keret. Szociálpolitikai szempontból merev, és hosszútávú következményekkel jár a támogatások csökkentése, megszüntetése: az elmúlt évek tapasztalata ugyanis azt mutatta, hogy a beiskolázási szám növekedése, illetve az iskolát elhagyók arányának csökkenése egyenes arányban van azokkal a kedvezményekkel, amelyek intézményes úton, az iskolán keresztül érhetőek el.

Bár a gyermekétkeztetés átalakul, a szociális támogatások köre csökken, mégis egymilliárd lejjel nő a közoktatás támogatása, a GDP 3,4 százaléka helyett a GDP 3,5 százaléka jut ennek a szakágnak: a tervek szerint valamivel több, mint 25 milliárd lejből gazdálkodhat idén a tanügy. (Valóban növekedést jelent ez az államháztartást illetően, a központi költségvetés azonban ennél szigorúbb: ez a keret idén 8,95 milliárd lej, a tavaly 8,8 milliárd lej volt - itt tehát sokkal kisebb mértékű a növekedés). Ezzel kapcsolatban a tanügyi tárca vezetője elismerte: hogy a szükségesnél sokkal kisebb mértékű növekedés, de „több, mint semmi”, és nagyjából a pedagógus bérek fedezésére elég, a pedagógus életpályamodell fenntarthatóságát, fejlesztését biztosítja. A pénzügyi keret felhasználásának idejéről sokat elárul a hazai közoktatás minőségellenőrző ügynökségének az ARACIP vezetőjének a nyilatkozata. Serban Iosifescu azt mondta: a közoktatásban az infrastruktúra fejlesztése élvez prioritást, például a vizsgabiztonságot erősítő technikai beruházások. (Az elmúlt években az érettségi, illetve a nyolcadikos záró-

vizsga jogszerűségét többek között térfigyelő kamerákkal, „puska-biztos” vizsgaközpontok kiépítésével biztosították.) A felsőoktatást képviselő érdekvédelem, az ANSOR (a hazai egyetemi szervezetek szövetsége) borúlátóbb, a költségvetést értékelő közleményük szerint a költségvetés növelése „láthatatlan”, továbbra sem transzparens a hazai intézmények támogatása, finanszírozása. Ezen a területen is szükség volna a minőségbiztosítás erősítésére, az infrastruktúra fejlesztésére, mint ahogy évek óta adós a kormány a hazai egyetemisták szociális támogatásának védőrendszerének kiépítésével is.

Egészség és védelem A tanügynél is nehezebb helyzetben van az egészségügy: a tárca költségvetés-emelést kért, ám költségvetéscsökkentéssel szembesült. Nem is akármilyen: a tavalyi, kiegészített költségvetéshez képest egymilliárd lejt veszít ez a terület. Pedig, ahogy azt november végén Nicolae Băncioiu bejelentette: a korábbiánál nagyobb pénzügyi keretre van szükség nem csak az egészségügyben dolgozók (tartósan alacsony, és munkaerő-elvándorlást okozó) béreinek emelése érdekében, hanem az infrastruktúra fejlesztése miatt, és több országos egészségügyi program fenntartása vagy elindítása miatt: ide értve a rákmegelőző és az onkológiai ellátást biztosító programokat is. A minisztérium idén végül 6,7 milliárd lejből gazdálkodhat. Az onkológiai befektetések (például a leukémia-

Gazdasági szempontból a szűk lehetőségek stratégiája, szociálpolitikailag a hátrított felelősség programja

Ponta kormányfő
tisztek előtt beszélt

prevenciót segítő genetikai szűrés) mellett a koraszülött-ellátás, valamint a mesterséges megtermékenyítést segítő programok is hátrányban vannak. Ami a béremelést illeti: múlt év októberében a Sanitas szakszervezet megállapodott Victor Pontával az idei béremelésről: az egészségügyben, illetve a szociális ellátási rendszerekben dolgozók bére száz lejjel emelkedik, várhatóan az év második felében. Ennek ütemezéséről, illetve a kedvezményezettek köréről azonban még tárgyalások folynak, eredetileg a kormány csak azok számára biztosította volna ezt, akiknek a fizetése kisebb, mint havi 1500 lej.

Ugyan a védelmi kiadásokra a tavalyinál minimálisan nagyobb összeg, 7,36 milliárd lej jut, ez még távol áll a GDP 2 százalékától, amire az országnak nemzetközi kötelezettségvállalása van, s témájáról is szolgált az új államfő és a miniszterelnök első idei megbeszélésének. A témáról a pártokkal is konzultálni kívánó Iohannis szerint a bűvös 2 százalékot majd 2017-ben kaphatja meg a büdzsétől a védelmi tárca. Összehasonlításképp: Magyarország ugyan növelte az idén a védelmi kiadásokat (0,75%), arányában így is a romániaiak alatt maradnak.

Aggódó befektetők Míg a tanügyi és az egészségügyi tárca a befektetések fontosságát hangsúlyozta a költségvetési tárgyalások során, az idei kiemelt fontosságú projektek listáján ez a két minisztérium csak egy, illetve két tételt kapott. A 115 programból 73-at a kormányzati

főitkárság, 24-et a szállítási minisztérium, 7-et a környezetvédelmi minisztérium, háromat az igazságügyi minisztérium felügyel. Annak ellenére, hogy a költségvetési támogatás nő, a nemzetközi pénzintézetek a gazdaságélénkítő beruházások folytatását sürgetik, ezeknek a lebonyolítása nehézségekbe ütközik. Mugur Isărescu, a Román Nemzeti Bank kormányzója arra figyelmeztetett: a befektetők tartanak a korrupcióellenes igazgatóság (DNA) vizsgálataitól, inkább lemondanak a beruházásról, minthogy kockáztassák a korrupciós vádakat. A legfontosabb kiemelt beruházások közé tartozik a Nagylak-Arad-Bukarest közötti, valamint az észak-erdélyi autópálya – ezeken az útszakaszokon folytatják a beruházásokat. A Brassó-Predeal-Comarnic útszakasszal egészítik ki a Bukarest-Ploiesti-Brassó autópályát, a Bukarest-Ploiesti-Focsáni-Bákó-Paşcani autópálya részeként elindul a IX. páneurópai sztráda megépítése. Korszerűsítik a Kürtös-Arad-Piski-Segesvár-Brassó útvonalat, 30 vasútállomást újítanak fel, megépül a Vâlcele-Râmnicu Vâlcea vasút-vonal. A bukaresti közszállításban elkészül a Május 1.-Laminorului-Lac Străulesti, továbbá a Drumul Taberei-Universitate-Pantelimon, valamint a Május 1.-Otopeni metró-vonal. A beruházások területi eloszlását jól jelzi, hogy a jelentős munkálatok egynegyede a fővárosban zajlik.

Ugyancsak Bukarest élvez előnyt a kultúra támogatásakor: a szaktárca 560 millió lejes keretből gazdálkodik, ez tavaly elérte az 580 millió lejt a költségvetés kiegészítése után. A kultúrpolitika idén is a nagy projektekre összpontosít, egymilliárd lej jut a Nemzeti Történelmi Múzeum felújítására. Erdélyben a Szebeni Színházi Fesztivál és a Kolozsvári Tiff fesztivál számíthat a szaktárca kiemelt támogatására.

Még mindig erős centralizmus jellemzi az idei költségvetést, gazdasági szempontból a szűk lehetőségek stratégiája, szociálpolitikailag a hátrított felelősség programja. Sok múlik azon, hogyan működnek a szakmai szervezetek a következő hónapokban, nehéz, alkukkal teli év lesz az idei.

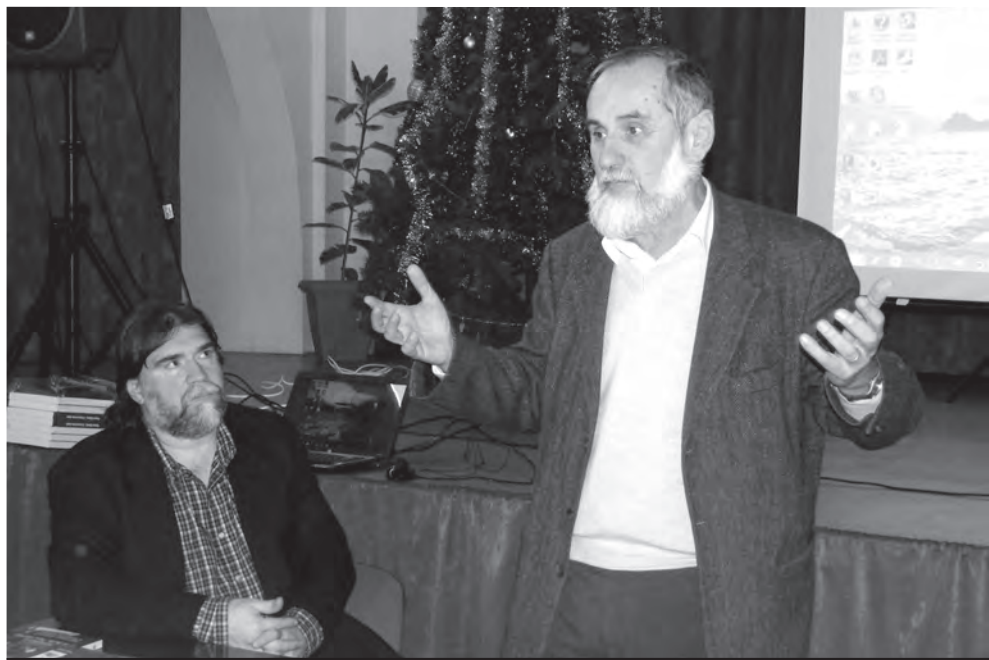

Könyv az első tíz évről

December 22-én mutatták be a nagyváradai volt Városi Művelődési Ház nagytermében Varga Gábor: *A cselekvés ideje avagy micsoda tíz esztendő! (1989–1999)* című könyvét. CIUCUR LOSONCZI ANTONIUS írása.

Több szempontból is szokatlannak bizonyult Varga Gábor könyvének váradi bemutatója. (A szerző a 90-es években jó ideig volt az RMDSZ Bihar megyei szervezetének vezetője.) Az időpont mellett a helyszín kiválasztása is üzenetértékkel bírt. Ugyanis a hetvenes évek végétől a nyolcvanas évek közepéig a korábban ARLUS néven ismert (a betűszó a román-szovjet barátságot erősíteni hivatott egykori egyesületet fedti), későbbi Városi Művelődési Házban működött a Bölöni Sándor által népszerűvé tett Irodalmi Kerekasztal, illetve számos, ma elképzelhetetlenül sok érdeklődőt vonzó kulturális összejövetelnek is otthonául szolgált a terem, mely hajdanán a váradi újságírók klubhelyisége volt, ma Florica Ungur népdalénekes nevét viseli.

Egy teremben A könyv azoknak az eseményeknek az előzményeit tartalmazza, melyekről múlt év nyarán már megjelent egy kötet *Confessionis* címmel, amamásfél évtized szubjektív értékelése, amikor Varga Gábor az Állami Találmányi és Védjegyhivatal vezérigazgatója volt Bukarestben. Harmadsorban az sem szokványos, hogy egy légtérben tartózkodjanak a napjainkban az RMDSZ politikai ellenfeleinek számító régi helyi harcostársak – Szilágyi Zsolt, Orbán Mihály és Lengyel György –, a közéleti szerepléstől visszavonult politikusok – így Kapay István egykori alpolgármester –, és a tömörülő Bihar megyei szervezetének jelenkori meghatározó arcai – Szabó Ödön, Pásztor Sándor vagy Sárközi Zoltán. Azért túlságosan ne tessék lelkendezni, hiszen bár a rendezvény végén az egykori főszereplőkről, a megyei RMDSZ alapítóiról készült közös csoportkép, a két tábor

újbolí egymásra találása ezúttal sem történt meg. Ezt a külön „frakcióba” tömörülő úgynevezett autonómisták és a többiek közt szimbolikus árokként húzódó üres székek szimbolizálták leginkább. Ami, pontosabban: aki a két tábort egy estére összekötötte, az maga Varga Gábor volt.

Hangsúly a dokumentumokon

A kötet első írásai a diktatúra végnapjainak reménytelenségében születtek, az ezt követő lapok „az első tíz forró, forradalmi, a konszolidáció felé kátyúkkal teli esztendő krónikáját” tartalmazzák, visszaemlékezések, levelek, tünődések és számos értékes dokumentum formájában, többek közt Marián Antal fotóriporter gyűjteményéből gazdagon illusztrálva, így tisztelegve a negyedszázaddal ezelőtti fordulat ismert és névtelen hősei emléke előtt. Ugyanakkor a sorokat böngészve érdemes elgondolkodni azon, hogy a 20-25 évvel ezelőtt kitűzött célok némelyike manapság már természetesen tűnik számunkra. „Nem a magam szerepeltetése volt a cél, hanem a nálam megmaradt kordokumentumoknak a nagyközönség rendelkezésére bocsátása”, – hangsúlyozta a szerző, aki felhívással fordult mindazokhoz, akik hozzá hasonlóan birtokában

Ami, pontosabban:
aki a két tábort
egy estére
összekötötte,
az maga
Varga Gábor volt

vannak az 1989 utáni első évtizedből megmaradt hiteles írásoknak.

A könyvet szerkesztő Szűcs László kérdéseire válaszolva a szerző felidézte, hogy a bemutatónak helyszínt biztosító terem 1978 és 1985 között miként szolgált otthonául olyan eszteknek, mint a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon I. kötetének a bemutatása. Két, a többi szövegtől némileg eltérő jegyzet is szóba került: Varga Gábor 1989 őszi válasza Csoóri Sándor írására, illetve a berlini fal leomlása hatására született gondolatai, mindkettő klasszikus szamizdat. Szóba kerül az RMDSZ Bihar megyei szervezete alapításának a története is, s azok a napok, amikor Kiss-Törék Ildikó és Király Ernő meggyőző érvelésének is köszönhetően békésen és feszültségmentesen lezajlott az Ady líceum önálló magyar tanintézménnyé válása.

Archív fényképek tanúskodtak a szövegeket kiegészítve az RMDSZ első kongresszusáról és az 1992-ben megrendezett I. Festum Varadinumról, a különböző választások megszervezésével. Jelöltállítási folyamatok, kampányok és kortesbeszédék felemlegetésével ért véget a múltidézés. A képzeletbeli időutazáson Kiss-Törék Ildikó és Meleg Vilmos színművészek is közreműködtek.

Rekordra tör a székel drón

A csíkszeredai BUSTYA ATTILA vállalkozása, a ColibriLabs drónok gyártásával foglalkozik. Érdekessége, hogy nem csak előállítja azokat, hanem sikeresen túl is haladja a nagy cégeket, ami a drónok levegőben maradásának idejét illeti. Éppen ezért világrekord megdöntésére készül tavasszal, aminek apropóján megkerestük, hogy a drónokkal kapcsolatos újdonságokról és aggályokról beszéljünk. Kustán Magyar Attila interjúja.

Mikor és miért kezdte el a drónokkal foglalkozni? Volt előzménye annak, hogy most technológiai eszközök érdekelnek?

Tavalyelőtt, augusztusban láttam először drónt, a Fekete-tengeren. Akkor eldöntöttem, hogy egyet vásárolok, de az alacsony teljesítmény és a magas ár eltántorított ettől. Elhatároztam, inkább építsek egyet úgy, hogy legyen olcsó, de magas repülési időre hangolhassam. Innentől kezdve indult be az egész történet, a mintapéldány „túl jól sikerült”, és azóta a drónok rabja vagyok. Ilyen készü-

Mi a drón?

A drón, azaz drone angolul herét (méh) jelent, a pontos értelmezése szerint pilóta nélküli gép. A wikipédia leírása szerint elsősorban katonai feladatokra alkalmazott repülőeszközként van szó, amely valamilyen ön- vagy távirányítással rendelkezik, emiatt fedélzetén nincsen szüksége pilótára. Hasonló repülőeszközöket a katonai repülésben az 1960-as évek óta alkalmaznak, az elmúlt években azonban egyre inkább kiterjesztik a használatukat.

Számos olyan feladat van, amelyet ezek a gépek elláthatnak, felderítésre, megfigyelésre, célmegjelölés irányított fegyvereknek, kiemelt fontosságú célok támadására használhatók, de nem csak.

Lékekkel korábban soha nem foglalkoztam, de azt elmondhatom, hogy az első repülőmodellemet ezelőtt tíz évvel már megépítettem. Akkoriban a kefe nélküli motorok nem voltak elérhetőek számomra, így hagyományos elektromotorral a repülőm csak tíz percet tudott repülni. Abban az időszakban jelentek meg a lítiumos akkumulátorok a Nokia 3310-ben, így aztán kigyűjtöttem két akkumulátor árát, és sorba kötöttem őket, felszereltem a repülőre a hagyományos nikkel-kádmiumos akkumulátorok helyett. Huszonöt perc repülési időt kaptam így. A drónok esetében már nem ilyen egyszerű a magas repülési idő elérése, de meghatározó tapasztalat volt a repülőmodelles múltam.

Milyen anyagi, kapcsolati tőkével indultál?

Nagyjából a semmiről indultam, anyagi szempontból azt égettem-

Bustya Attila tovább kívánja fejleszteni drónjait

égetem, amit külföldön megkerestem, kapcsolati tőkémet egyáltalán nem volt, de kialakult szép lassan. A barátnőm segít mindenben, ha kell, cinezünk együtt, vagy cipekedünk egy kiállításra. Emellett egy jó barátom segít a pénzügyi kérdésekben.

Milyen eredményeket értél el eddig?

Átlagosan ötször tovább képesek a levegőben maradni az én drónjaim az üzlethez kaphatókhoz képest

Több konferencián, expón részt vettem már, köztük nemzetközi kiállításokon is. Ami a fordulópontot jelentette a drónokkal kapcsolatos történetemben, a tusványosi Hackathon verseny, ahol első helyezést értem el, és aminek a jóvoltából eljutottam az első kiállításra, Budapestre. Nem csak ebből a szempontból volt fordulópont az esemény, Tusványoson ismertem meg Pirityi Lászlót, a Thermofol Kft. ügyvezető igazgatóját, akiben nem csak barát, de támogatóra is leltem.

Miben jobb vagy másabb az a drón, amit te készítesz mások gépeinél?

Emelni próbáltam, próbálom a repülési időt. Az én drónjaim repülési időre vannak optimalizálva, lehetőleg úgy próbálom ezt elérni, hogy a repülési karakterisztikák is azonosak legyenek egy hagyományos drónéval. Átlagosan ötször tovább képesek a levegőben maradni az én drónjaim az üzletben kaphatókhoz képest. Jelenleg 107 percet repül a csúcsmodellem, reményeim szerint pedig idén márciusban megdöntöm a világrekordot, a Thermofol Kft. támogatásával.

Decemberben, Sepsiszentgyörgyön a Stimmul Geekout nevű előadássorozaton beszéltem a mezőgazdaság területén alkalmazható újdonságokról is. Mit érdemes ezekről tudni?

Egy speciális infra-kamera és színeképelemzés alkalmazásával a gazdák olyan fotót kapnak a területükről, amelyen méterre pontosan látszik, hogy hol igényel egy terület vizet vagy permetszert, ennek a technológiának az alkalmazásával pedig akár hetven százalékos megtakarítást is el lehet érni. Ezzel a módszerrel egy erősen permetező gazdaság úgy tud biogazdasággá válni, hogy még pénzt is takarít meg, eddig ez elképzelhetetlen volt.

Mire számítasz a drónok kapcsán a következő években? Létezik néhány szempont, ami alapján erről érdemes beszélgetni: az egyik a technológia fejlődése, a másik a jogi kérdések területe, és persze a társadalom ezzel kapcsolatos tudása, a drónok elfogadottsága vagy a velük kapcsolatos kétyelek.

A drón-prototípus, amely már 107 percet képes a levegőben maradni

A technológiának jelenleg csak az akkumulátorok szabnak gátat. Amit ma jelenleg autóval végzünk el, legyen szó szállításról, őrzésről-védelemről, életmentésről, katasztrófavédelemről stb., az nagyjából mind helyettesíthető lesz drónokkal, amint áthidaljuk ezt a technológiai küszöböt. Ami a jogi kérdéseket illeti, az igazán hasznos alkalmazások reményeim szerint átcsúsznak a törvény rostáján. Úgy tudom, hogy 2015-től Románia átveszi az Európai Unióban elfogadott és alkalmazott egységes drónhasználati törvényeket. A társadalom pedig tapasztalataim szerint nehezen fogadja el a drónokat, de ameddig helyesen vannak alkalmazva, addig szerintem nem képezheti a használatuk vita tárgyát.

Ennek ellenére foglalkozol-e a drónokkal kapcsolatos morális kérdésekkel?

Nem vállalom semmi olyan fajta felkérést, amit etikátlannak tartok, vagy immorálisnak és másoknak is ezt javaslom.

Mik a hosszú távú terveid?

Jelenleg mesteris hallgató vagyok a brassói műszaki egyetemen, emellett egyedi tervezésű drónok építésével foglalkozom, és kutatok a felhasználásukat illetően. Érdekelnek emellett az elektromos járművek, de egyelőre mindenképpen a drónoknak és a fejlesztésüknek szentelek az időm.

Az érem két oldala

Éppen azért, mert többnyire katonai célokra használják ezeket a gépeket, felmerülnek aggályok. A Bureau of Investigation Journalism szerint 2004 és 2013 között az amerikai drónok mintegy három ezer embert öltek meg Pakisztánban, háromszázat Jemenben, húszat Szomáliában, úgy, hogy az Amerikai Egyesült Államok nem állt háborúban ezen országokkal. „Az USA által feltételezett terroristák és lázadók ellen háborús övezeten kívül indított titkos egyoldalú támadások, ún. „megelőző csapások” semmiféle nemzetközi jogi alappal nem rendelkeznek. Az áldozatok között amerikai állampolgárok is vannak, akik ellen – még ha nem is véletlen áldozatok – semmiféle jogi eljárás nem indult hazájukban” – írja a wikipédia.

Számos egyéb kérdés felmerül: a drónokkal éppenséggel kukkolni is lehetne, olyan helyekre bejutni, ahová egy ember nem tehetné be a lábát.

Az érme másik oldala viszont a drónok hasznát mutatja meg. Az MTI írta meg, hogy defibrillátorral felszerelt sürgősségi drón prototípusát mutatták be Hollandiában. A Delfti Műszaki Egyetem belga származású mérnökhallgatója, Alec Momont által kifejlesztett drón akár a 100 kilométeres óránkénti sebességet is elérheti. „Az Európai Unióban évente nagyjából 800 ezer embernél jelentkezik hirtelen szív-megállás, és közülük mindössze 8 százalék éli túl” - mondta a 23 éves hallgató az egyetem kampuszán tartott demonstráción.

Hamarosan drónok szállíthatják házhoz az Amazonon vásárolt termékeket. A vállalat egy ideje robotrepülőkkal kísérletezik, amelyek akár fél órán belül eljuttatnák a megrendelt árut a vásárlókhoz.

Nem vállalom semmi olyan fajta felkérést, amit etikátlannak tartok

LENGYEL LÁSZLÓ

Tigris télen

Flórának, kedves tüntetőmnek ajánlom

Még övé az erdő. Bármerre megy, lehajtott fejek. Behúzott farkak. Elég egyetlen morrantás, hogy kedvére tegyenek. Meg se kell mutatnia a fogait. Bárkit, bármikor kivégeztet. Csak zsákmányolók és zsákmányok vannak. Igaz, valami növényevők, őzek és szarvasok, nyulak és bivalyok, birkák és kecskék naponta összegyűlnek tisztásokon. Bógnak és morognak. Nem számít. Majd elszélednek. Újra rágogatnak békésen és várják, hogy megegyék őket. Az erdőben rend van. Tigrisisten rendje. Fiatal rabló farkasok és tigrismaradékot tépő öreg sakálok, keresztényi keselyűk és csíkoskhitű csúszómászók tudják, hogyan teremtsék meg a hatalom csöndjét. Az erdőn kívül nincs élet.

orbanrendszer 1.0

2010 és 2012 között Orbán Viktor szétszereltette a rendszerváltás súlyokon és ellensúlyokon nyugvó, alkotmányosan jól-rosszul kiegyensúlyozott rendszerét. A szétszerelés valamennyi mozdulatát előre megtervezte, technológiáját leellenőriztette. A vezér körüli, senkinek, csak a vezetőnek felelősséggel tartozó pretoriánus gárda stratégiaileg végig gondolta, hol húzódnak az alkotmányos ellenállás intézményes erődtítményei, ezeket előre elkészített vagy hevenyészett jogszabályokkal, képviselői indítványokkal, az engedelmes parlamenttel megsemmisítette vagy semlegesítette. Se az ellenzék, se az alkotmányos intézmények képviselői nem voltak erre az általános lerohanásra felkészülve, senki nem rendelkezett nemhogy átfogó védelmi stratégiával, de még az egyes intézményeket védő taktikai fegyverekkel sem.

A kancellári jogokat maximalizáló miniszterelnöknek gondja volt arra, hogy ne alakulhasson ki összefüggő ellenállás, hogy az intézmények és a bennük dolgozók engedelmesen részt vegyenek önmaguk vagy a másik felszámolásában. Tökéletesen átértékelte belülről a társadalom ellenszenvét az igazgatási intézményekkel, az igazságszolgáltatással szemben, és jól megértette az érintettekkel, hogy védtelenek a társadalom elit-ellenes hangulatával szemben. Az establishmenttel szembeni gyűlölet felhasználása tette lehetővé, hogy Orbán válogathatott az elit-bűnbakok között: minisztériumi főtisztviselők, bírák, bankárok, földbirtokosok vetekedtek a politikusokkal a gyűlölet-listán. A korábban uralkodó elitnek meg kellett értenie,

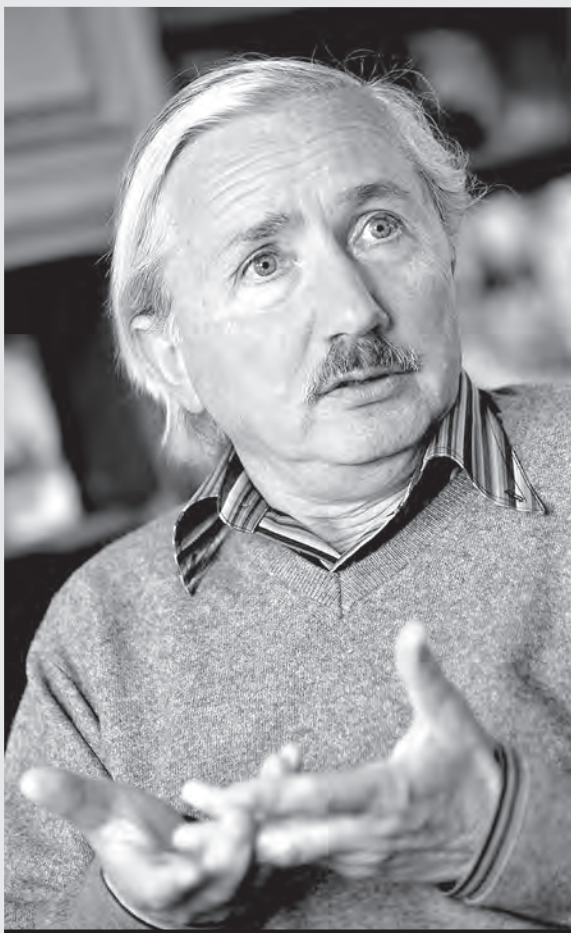
hogy a társadalom többsége nemhogy védelmezné az alkotmányos jogokat, nemhogy kiállna az átlátható jogi és erkölcsi szabályokért, hanem tetszéssel fogadja a gyors, személyi döntéseken alapuló szabályokat, és az elit lefejezését. Orbán joggal üzenhette: ha akarom, a társadalomra hagyom a meglincseléseket, örüljete, hogy futhattok! Ezzel a köz belső ellenállását sikerült megsemmisítenie. Nem, vagy alig akadt az állam különböző apparátusaiban szereplő, aki ellenállással próbálkozott volna, és a Kádár-korban ismert igazgatási szakértői, reformista, hivatali szamizdaton keresztül érintkező „ifjú tiszt” hálózatos fél-ellenállás létre se tudott jönni. Az államgépezet a hatalom titokzatos fekete dobozává vált.

A gyenge ellenzék és civil társadalom 2012 őszétől 2013 tavaszáig egy történelmi pillanatra esélyt kapott: különböző társadalmi csoportok sérelmei estek egybe az egyetemistáktól a pedagógusokig, a devizahiteles adósoktól az elbocsátott közigazgatókig; megroppant a gazdaság és megkezdődött Magyarország nemzetközi elszigetelődése. Ugyanakkor hiteles, kormányképes és békét/biztonságot ígérő alternatíva jelent meg a láthatáron a zászlót bontó Bajnai Gordon személyében. Ám az ellenzék nem tudott élni a lehetőséggel, és az államgépezet a mézesmadzag-furkósbót alkalmazásával egymás után semmisítette meg az ellenállás csoportjait. 2013-14-ben Orbán felépíthette az antiliberalis, kleptokrata, vezérelvű, centrális, tekintélyi pretoriánus rendszert.

orbanrendszer 2.0

2014-es parlamenti, európai parlamenti és önkormányzati győzelmei közben és után a megtáltosodott miniszterelnök hozzálátott a civil társadalom, a maradék tőle független média felszámolásához és az életforma-háborúhoz. Se a permanens foglalásra, mozgóháborúra kialakított intézményi rendszer, se a rendszer irányítója nem képes a leállásra, a megállapodásokra, a békekötésre és a konszolidálásra. Mindig új forrásokat, zsákmányt kell találni, mert a rendszer feléli önmagát, és a vezetője remekül ért a támadó hadműveletekhez, a manőverező háborúhoz, de nem tud mit kezdeni magával békében. Az új források megszerzésénél óhatatlanul beleütközött saját nemzeti, külső és belső körös oligarcháinak érdekeibe, akik az utolsó ellensúlyt jelentik a központosított pretoriánus rend-

Se az ellenzék, se az alkotmányos intézmények képviselői nem voltak erre az általános lerohanásra felkészülve

szerrel szemben. És eljött az idő, hogy az intézményeket megtöltse az „új embertípussal”, az átnevelt orbáni állami emberek hadával.

Az Orbán-rendszer nem akart, tudott osztozni a gazdasági és politikai hatalmon az oligarchákkal. Az Orbán-Simicska közösen kialakított adminisztratív piacon, ahol tőke, jövedelem, jogszabályi privilégium, közigazgatói és állami/fél-állami, banki/vállalati vezetői kinevezés cserél gazdát, mindkét nagy szereplő úgy vélte és véli, hogy a másik felrúgta az eredeti megállapodásokat, behatolt az adminisztratív piac általa birtokolt területére. Továbbá, az orbáni központosított politikai rendszer az adminisztratív piacot, minden kockázatot figyelmen kívül hagyva kiterjesztené, vagyis tovább háborúskodna, ellenben az oligarchikus rendszerépítők már megállapodásra jutnának a gazdaság piaci és adminisztratív piaci része között, belátva, hogy az előbbtől remélhetnek új forrásokat. Az oligarcha-háború 2014 tavaszától szinte kettéhasítja az Orbán-rendszert. Egyszerre folyik a gazdaságban és a közigazgatásban, a médiában és a központi/helyi politikában. A paranoia immár jogosulttá válik, mert senkiről se lehet tudni, hogy kihez lojális: a negyedszázada mindenkit fizető

Ahogy Kádár és Gyurcsány magukkal rántották a mélybe pártjukat és politikai oldalukat, úgy ránthatja magával Orbán a Fideszt és a jobboldalt

Simicskához vagy az ugyancsak negyedszázada politikailag jutalmazó/büntető Orbánhoz.

Ha eddig az intézményeket alakította magára és a vezető pretoriánus gárdára, most a társadalmat töri hozzá az új intézményekhez. Meg kell tanulniuk 12 órát a lojalitás vak fegyelmezettségében dolgozni a központi igazgatásban. Cserébe megcsillan a remény, hogy feljuthatsz. És a csúcsokon a kivételezettség, szabad zsákmányolás, a gazdagodjatok meg szelleme és gyakorlata uralkodik. Ha bekerültél az önálló nyelvet, magatartásmódot, lakást, öltözködést, utazást, földet, szőlőt, vadászatot, halászatot, madarászatot, gyereknevelést biztosító, diktáló belső körbe, kapcsolati tőkehálóba, akkor neked mindent szabad. De ha kikerülsz, halott vagy.

2014 őszének valamennyi döntése életforma-döntés: net-adó és légy munkássá ne gimnazistává, légy hasznos műszakivá és ne fölösleges bölcsésszé, jogásszá, közigazdásszá; a közigazgatásban bizony 12 órát kell dolgozni és nekünk jogunk van gazdagnak lenni, kispolgári irigyek beszélnek csak úrhatnamságról; drogteszt és a vasárnapi keresztényi zárva tartás; a szociális segélyrendszer megsemmisítése és a megalázó közmunka kiterjesztése. Ha itt akarsz élni, így kell élned! Az orbanrendszer 2.0-ban mindenkinek megvan a pontos helye, amit kijelöltek számára. A köz- és a magán tér és idő együttesen szerveződik: templom, iskola, hivatal, szórakozás, minden a miénk. Szabadon dönthetsz, hogy velünk vagy, vagy ellenünk! Az utóbbi esetben innen menned kell!

Falba ütköztek. Összeütközés van Nyugat és Kelet, Amerika+Európa és Oroszország között – Magyarország Kelet egyik utolsó csatlósává vált. Összezsapnak a csalódott társadalmi rétegek és a hatalom az utcán, folyik az oligarcha-háború, és a Fideszen belüli hatalmi harc. A rendszer hasonló megroppanáson megy át, mint a Kádár-rendszer 1988 végén, 1989 elején, a szociálliberális hatalom 2006 őszén. Sorsa hasonló lehet: ahogy Kádár és Gyurcsány magukkal rántották a mélybe pártjukat és politikai oldalukat, úgy ránthatja magával Orbán a Fideszt és a jobboldalt.

A tigris minden fa mögött vadászt vagy saját átálló farkasát sejt. És nem tudhatja, hogyan s mikor indul el az a bivalycsorda, egy hatalmas fekete bivallyal az élén, hátán egy meztelen embergyerekkel, hogy eltapossa. A fáklya már ég.

Látó: huszonöt

Nem csak a Látó szerzőit, szerkesztőit, egész Marosvásárhelyt megmozgatta az irodalmi lap alapításának negyedszázados évfordulója. A lappal együtt 1989-et is ünnepelte az alkotói és olvasóközösség. PARÁSZKA BORÓKA írása.

Huszonöt éves a Látó – magyar irodalmi folyóiratok esetében ez szép életkor, a Nyugat is csak nyolccal élt többet. A Látó negyedszázada azért is felbecsülhetetlen, mert indulása szorosan kötődik az 1989-es forradalomhoz. Kompakt, jól átgondolt, szerkesztett lenyomata mindannak ez a lap, amit a rendszerváltásról tudni érdemes. Decemberben háromnapos ünnepségsorozaton emlékezett a szerkesztőség e 25 évről. (Arra érzékeny résztvevők fülében ott csenghetett a magyarországi tüntetések tavaly elhíresült jelszava, amely bukásra ítélte e két és fél évtizedet. Vajon Erdélyben is ugyanez lenne a generációs ítélet? A résztvevők azzal az élménnyel távozhattak: a Látó-perspektívából semmiképpen sem bukás, amit ez a huszonöt év termelt.) Többféle rendezvény is várta az érdeklődőket, volt klasszikus felolvasás, díjkiosztás, szórakozta-

Ha 25 évvel ezelőtt a rendszerváltás „megszövegezése” volt a legfontosabb feladata egy alakuló irodalmi lapnak, ma az irodalmi „békéltetés”

Az olvasó-szimfonikus zenekar néhány tagja

tó-megejtő műhelybeszélgetés és az olvasókat-szerzőket megmozgató performansz. A Látó a városé, Erdélyé és a magyar olvasóközösség egészéhez tartozik: visszafogott, de biztos üzenete volt ez a három napnak. Kovács András Ferenc, Gálfalvi György és Markó Béla beszélgetése sok szempontból választ adott arra, hogyan élhető túl és meg ez a hosszú lapélet, hogyan szervesülhet egy alkotói közösség ahhoz a környezet-höz, amelynek és amely által lapot készít. A G Caféban kiderült: a sikeres együttműködés feltétele nem az egyetértés, még csak nem is a közös ízlés, világnézet. Hanem az együttműködő szerkesztők, kölcsönös tisztelete, egymás iránti, nem szűnő kíváncsisága. Kovács András Ferenc Gálfalvi Györgyöt, majd Markó Bélát kérdezte, vita, eszmecsere és nosztalgia keveredett. A lapalapítás pillanatai nehezen voltak rekonstruálhatóak, az is, hogyan született az Igaz Szót váltó Látó címe. A múlt konstruálása és rekonstruálása fontos, hasonlóan az elbeszélések újra és újraelbeszéléséhez - ezzel az élménnyel zárult ez az est. Meg azzal a furcsa tapasztalattal, hogy e találkozóznak a kedvéért a közönség soraiban több olyan ember vállalta

az egymás mellé ülést, akiket egy társaságban rég nem lehet látni. Ha 25 évvel ezelőtt a rendszerváltás „megszövegezése” volt a legfontosabb feladata egy alakuló irodalmi lapnak, ma az irodalmi „békéltetés”, a párhuzamos emlékezés lehetőségének megteremtése jelenthet kihívást. Ennek van hagyománya a Látóban, ahol rendszeresen jelennek meg minőségi műfordítások, most külön kerekasztal beszélgetést szenteltek a szervezők. A fordítás terei című eszmecsere-n részt vett Bányai Éva, Csaplár Vilmos, Márton László és Mihálycsa Erika. Nívódíjat 2014-ben Benedek Szabolcs (próza), Fekete Vince (vers), Kincses Réka (dráma) és Varga László Edgár (debüt) kapott. Folytatódott az a kezdeményezés is, hogy a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház is díjazza a Látó szerzőit, a kulturális intézmények közötti (ritka és rendszerint erőtlén) együttműködés biztató példája ez a gesztus. Mint ahogy különleges és felemelő volt az, ahogy a szerkesztőség felkérésére „profi” és „amatőr” olvasók (valamint szerzők, szerkesztők, munkatársak, támogatók) gyűltek össze a záróeseményre: Láng Zsolt felkérésére összeállt egy „olvasó-szimfonikus zenekar”. A „zenekari tagok” az 1989-es ünnepi lapszám egy-egy szövegéből olvastak fel Láng Zsolt vezényletével, megadott tételek szerint, egyszerre, külön-külön, soronként, szavanként, szótagolva, lassítva és gyorsítva szóltak az esszé-k tanulmányok-versek a forradalom évéről, élményéről. A performanszt Patkó Éva rendezte: a szavak és gondolatok együtthangzása visszaidézte és érzékelte, mint mondható el 1989. Mit mondott el akkor magáról a forradalom, amelyben már akkor kinek-kinek megszólaltak a maga vágyai, elképzelései. 25 éve még nem tűntek fel a különbségek, ellentmondások, a szabadság akarása megteremtette a valaha létező (vagy soha nem is volt igazán) összhangot. Azóta nőttek a távolságok, élesedtek a szembenállások, de az összhang néhány másodpercig újra megszólaltatható.

TAMÁS PÁL

Polgárháborús sejtkárosodás

Ka tavasszal fejezte be az egyetemet Donyeckben. Az utolsó hónapok amúgy valamilyen ködben úsztak, mire megkapta a diplomát, épp elkezdődött a Kijev-ellenes felkelés a városban. K. azt korábban is látta, hogy bomlik az ukrán állam. A Krímet akkora már elcsatolták, de a „politika” nem érdekelte. El is kellett magát tartania, valamilyen rendet is igyekezett megőrizni a pasik között, s egy kicsit a diplomával is foglalkozni kellett. Kinek van kedve ilyenkor nemzeti politikai programok között válogatni? K. oroszul beszélt, mint a környéken mindenki, de Oroszországban még nem járt, a Kárpátokban „ittthon” kijevi diákokkal többször. Rajtuk keresztül kicsit ismerte már Kijevet is.

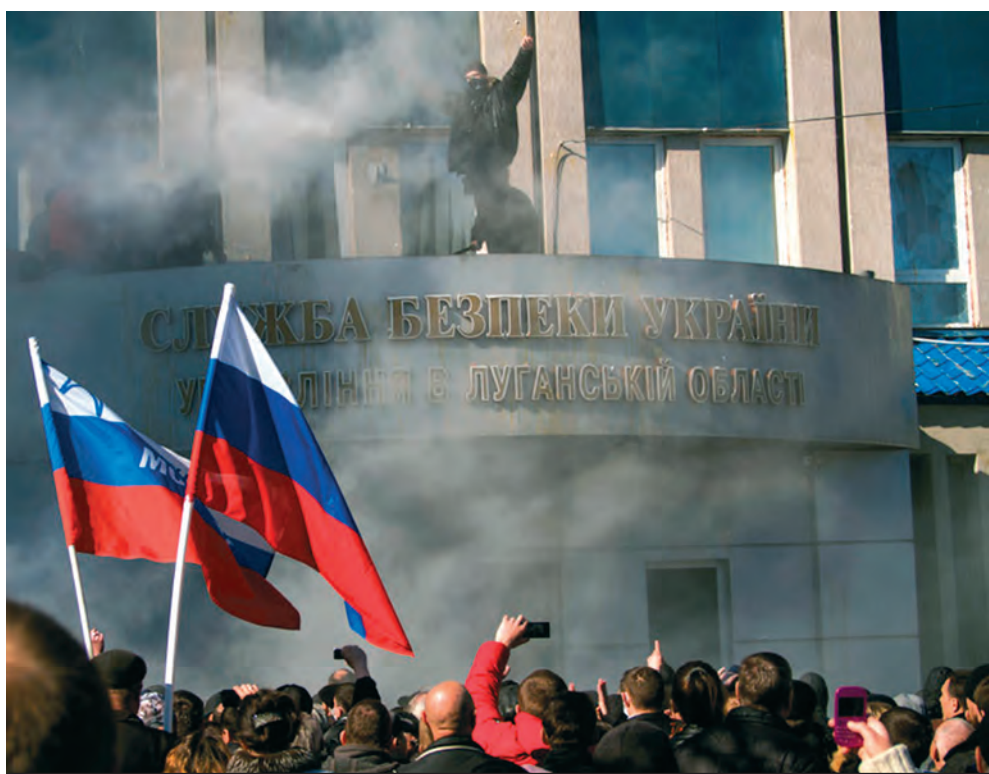
A nyárra elfogytak a munkák. Szociológusokat helyi piackutatók, politikai elemzők addig alkalmaztak, K. is kereshetett valamit. Azt hitte, a diplomával ugyanez megy majd, csak több pénzzel tovább. De a vállalkozások eltűntek. S nem maradtak családi források sem. Először

egy helyi gyermekotthonban lesz nevelő. A háború elől a gyermekeket egy vidéki oroszországi otthonba evakuálják. A fiatal nő velük tart. Aztán egy idő után ez már nem tetszik, tovább megy Moszkvába. Egy fiú mamája befogadja, egy ideig ott lakhatna, közben pénzt is kereshet. A város roppantul tetszik. Az első igazi metropolis, amit életében lát. Hamarosan összekülönbözik moszkvai befogadóival. „Nem voltak gonoszak, de meglepő ostobaságokat kértek vagy ajánlottak” – magyarázza. Otthagy csapot-papot, megy vissza Donyeckbe. A város nehezen lakható, negyedek romokban, este fosztogatnak, a világítás nélkül maradt esti utcákon még az addig ismertnek hitt helyeken sincs biztonságban. De járnak még Kijev felé vonatok, hármán összeszednek egy kis pénzt, s kivesznek – most a front túloldalán – Kijevben egy leromlott lakótelepi lakást. Diplomájuk senkit sem érdekel. K.-nak szerencséje van, mosolygós, jó modorú lány, felveszik egy belvárosi ruhaboltba. Bátyja egy raktárban emelgethet dobozokat. Kijevben

senkinek sem magyarázzák, honnan jöttek. A lakáspiacon jobb, ha hallgatsz arról, hogy Keletről, a bányavidékről érkezettél. Tudják, hogy megszorultál, s rögtön ki akarnak használni. Rosszabb esetben ellenségnek, idegennek tekintenek, gyakran olvasod a hirdetésekben, hogy „DL-ek” [donyeckiek-luganszkiak] ne is jelentkezzenek. A politika most sem érdekli, K. nem hiszi, hogy az elmúlt hónapokban többször is váltott volna „ezek” és „azok” között. Ő nem volt ott, és nincs itt. Leginkább kíváncsi volna, ha lenne hova. Valahogy – még lent Donyeckben – a középiskolában megismerkedett baptistákkal. Ezeket azon a vidéken nem szeretik, de megtűrik. K. egy barátnőjével most üldözött baptistaként szeretne innen kikerülni. Már be is adtak valamilyen menekültpapírokat. Talán bejön Kanada.

Az oroszpartí
tüntetők győzelme
Luganszkban

Aki tudja, most elhagyja a Donyeck-medencét. A bányákat elöntötte sokféle a víz és a metán, és hiányzik a pénz és az akarat, hogy nekilássanak rendet rakni. A városi infrastruktúra jelentős része, hidak, utak, vasútvonalak is elpusztultak. Az ukrán kormánycsapatok tüzéséggel lőtték a városokat. A férfiak sokféle maradtak harcolni, de a családot elküldték beljebb, Oroszországba. Az értelmiség, sok egyetemi oktató, akiket évek óta ismertem, s akik között nem emlékszem különösképpen ukrán érzelműekre, s akik egyébként mind oroszajkiak voltak, mégis, inkább ukrán egyetemekre megy. Szinte mindegyik ismerős szerzett valahol magának ezen az oldalon valamilyen állást. Most is félnek az ukrán nemzetiektől, de az állam pillanatnyilag demonstratívan segíteni akar, s zömük utoljára iskolai kiránduláson járt Oroszországban. Nem ismernek ott senkit, nincsenek kollegáik, kapcsolataik. Az orosz államnak negyedszázada most jutottak a határon kívüliek először eszébe. Olyan emberi-szakmai háló, amely nálunk mégiscsak évtizedek óta ismeretes a kisebbségiek meg- és

▷ karbantartására, ott egyáltalán nem létezik, nem létezett. Oroszország a helyi oroszajkúak (oroszok) számára akkor is sok szempontból üres kulturális absztrakció, ha esténként ahol lehet, s ameddig lehet, az emberek nézik az orosz(országi)televíziót. De ennek most egyébként vége. A nagy orosz csatornákat az ukrán oldalon lekapcsolták. Persze, létezik számtalan kis kulturális, vagy szórakoztató csatorna, amelyet a szolgáltatók most igyekeznek felrakni, mert a tiltások nem általánosak, konkrét csatornákra vonatkoznak. Így azután folytatódik a macska-egér játék a bátrabb szolgáltatók és a tiltó-engedélyező kormányhivatal között. A múlt héten épp az orosz „Történelem” csatornát vetették ki a kábelcsomagokból. Az egyedüli engedélyezett moszkvai politikai televízió a Dozsgy, magyarul az Eső. Egyébként Moszkvában valóban ez az egyetlen ellenzéki kábelcsatorna. Nem tiltják be, bár a hatóságok ott folyamatosan szurkálják. A csatorna egyébként nem különösképpen ukránbarát. De ez is elegendő a kijevi hatóságoknak, s akkor ez náluk kivételként megmaradhat. Persze, ez is csak egyes kábelcsomagokban létezhet. Ráadásul a Dozsgy minőségi újságírást kínál, de a fiatal nagyvárosiak nyelvén, esztétikájával. S az ukrán nézőknek a sokszor valóban avantgárd látvány egyszerűen idegen. Próbálok rákérdezni, ezért a „moszkvai maradékért” igazán senki sem lelkesedik.

Egyébként folyamatosan az átvándorlásról, annak kockázatáról, vagy elutasításáról beszélgetünk. Az egyik vitaülésen mutatnak valakit. Krími tatár, és valahol ott tanított is a félszigeten. Biztosan ő is már itt van, áttelepült, vélekednek a kijevi kollegák. Véletlenül egymás mellé keveredünk. Rákérdezek. Elneveti magát. Szó sincs róla. A krími tatárokat még 44-ben deportálták keletre a szovjet hatóságok. Az életben maradtak a 60-as évek óta szívárogatok vissza kisebb-nagyobb csoportokban a Krímbe. Asztaltársam Kazahsztánban nőtt fel. – Nem azért tértem haza, hogy most megint elmenjek. A történelmi haza, vagyis nekünk a Krím, nem politikai kategória – magyarázza. – Persze, én is megkaptam az orosz papírokat. De megmaradt és

érvényes az ukrán útlevélem is. Vízum még nem kell, ha ritkábban is, mint korábban, de járnak a vonatok. Felszálltam, idejöttem. Tagja maradtam az ukrán tudományos társaságom elnökségének. Maradok otthon, de innen sem szeretnek kiiratkozni.

Persze, tömegek számára a döntés másmilyen, és sokkal nehezebb. Az ukrán oldalon maradtak (egyelőre?) milliók, zömmel oroszajkú városok, Harkov, Odessza – Kijevvel együtt az orosz értelmiség történelmi központjai. Az ukrán oldalt választók, mondják, tudják, hogy itt, ezekben a kisvilágokban az „orosz” kulturális párt kitart, de elsáncolta magát. Frontálisan nem áll ellen, kell a munka, de lényegében megszakította az érintkezést az ukránpárti kollegákkal. Azok meg nehezen hisznek a szemüknek. Korábban ilyesmi nem létezett, s családonként, tanszékenként, vállalatonként nincsenek formális hadüzenetek. Közben folynak a viták a menésről-maradásról is, sokszor egy családon belül is. Az orosz állam is kezdi azért megszervezni komoly ajánlatait. Felállítottak

néhány nagy áttelepülési programot határokon kívüli orosz, vagy oroszajkú értelmiségieknek. Ezekről még Kijevben is tartanak – tulajdonképpen nem is titokban – tájékoztatókat. Állítólag ezeket érdeklődők sokan látogatják. Munka meg Moszkvában is lenne, de lakás nem, vagy az ukrainai megtakarításokból nem megvehető. De nagy szibériai egyetemi központokból már teljes ajánlatok is érkeznek. Most éppen Tomszkról, Vlagyivosztokról hallottam. Messze vannak, de első osztályú egyetemi, tudományos címek. Tömeges elvándorlás egyelőre még nincs. Ahhoz az életszínvonal még nem omlott eléggé össze, és az ukrán nemzetiek nem láttak neki a rendszerszerű tisztogatásnak. Most majd beindul a parlamentben már elfogadott lusztrációs program. Már most is láttam nyugdíjas korú bértüntetőket a bíróság előtt. „Tisztogatást, tisztogatást” – skandálják. Az ügynökök itt senkit sem érdekelnek. De az előző garnitúra szakértelmiségét is haszonélvezőként, társtettesként szeretnék megbélyezni.

Ukrajna térképe a háborúsodó keleti tartományokkal

Közben egy év alatt az ukrán pénz, a hrivnya árfolyama a felére esett, a gazdasági teljesítmény rendszeren csökken és a csökkenés jövőre folytatódik. A Valutaalap reformjai, amelyeket a további hitelek előfeltételeivé tettek, a maradék jóléti állam romjainak lebontásában fognak kimerülni.

Kijevben a lakásokban egyelőre még van fűtés és meleg víz. Hallom, hogy vidéki nagyvárosokban ez már koránt sincs mindig így. Kijev környéken folyamatosak az áramkimaradások. Több egyetemen és akadémiai intézetben is megfordultam, mindenütt kifejezetten hideg volt, bár kabátban csak a műegyetemen gyülekezett a tanszék. A tudományegyetemet, legalábbis annak társadalomtudományi karát, január 1-től kéthónapos szénzünetre leállítják. Az épületeket is lezárják. A tanszéki munka formáit a maradék téli hónapokra épp most egyeztetették. Nem egyszerű történet.

A látszólag szabad viták mögött azonban már felbukkannak az első személyes politikai feljelentések is. Mindenütt vannak, persze, elmebajosok. Ukrajnában, mint máshol a posztsovjjet világban, rengetegen használnak ingyenes orosz email-ekeket. Kicsit is tapasztalt értelmiséginek ott öt-hat száma is van. Mind-egyiknek megvannak a kellemes használati formái és területei. Attól függően, hogy mikor mit hogyan és kiknek küldesz, használad egyiket, vagy másikat. Formálisan senki sem szól a kollegák közül, hogy miért használad az orosz címet, csak nem az ellenséghez húz a szíved? De sokan, ismerőseim közül egyelőre kisebbség, maguk váltottak az utolsó évben olyan címekre, amelyek hangsúlyosan ukránok. S természetesen az orosz szakmai kapcsolatok forma szerint senki sem üldözi. Sőt, láttam olyan kijevi barátom friss

oroszországi publikációját is, aki a tavasszal fogadkozott, hogy az agresszorral megszünteti kapcsolatait, és soha oda többet utazni nem fog. De léteznek ellenpéldák is. Egy nagy kijevi egyetem novemberben konferenciát rendezett, és a rendezvényt hirdette – többek között – egy népszerű orosz oldalon is. Valakik felhívták a tanszéket és megfenyegették őket, hiszen árulók, azt a honlapot bizonyára figyeli az orosz biztonsági szolgálat, és így ukrán államtitkokat szolgáltatnak ki. A projekt egyébként teljesen nyilvános volt. Hogy az orosz biztonságiak mit figyelnek, nem tudom, de hogy az ukrán biztonságiak milyen éberek, azért itt kiderült. Szerencsére, az ügy elaludt. De nem minden végződik ilyen simán.

Egyelőre működik a régi előléptetési rend. Z.-t most kellene docenssé előléptetni. De pár héttel a tervezett kinevezés előtt néhány diák írásban, teljes névvel feljelen-ti az oktatót a rektornál, hogy az az órán oroszbarát. Senki nem akarja az ügyet felfújni, semmi ilyesmi-re nem utal semmi (ezek szerint mégiscsak vizsgálódtak), de a jóindulatú tanszékvezető, akinél az ügy landolt, azért kideríti, hogy az oktató Facebook oldalán kedvenc forrásai között feltüntetett egy szakadár oldalt is. Az oktató az oldalt törli, de egy évre azért előléptetését felfüggesztik.

És itt egy keményebb történet. Hasonló diákfeljelentés (ezek mögött általában konkurens tanár-csoportok, vagy oktatók állnak) egy másik nagyvárosban, az egyik leg-híresebb egyetemen az egyik dékánt célozza meg. Róla is kiderül, hogy megjelölt kedvencei között egy donyeycki hírforrást. A rektor behívja, nem sokat vacakol, helyből kirúgja. Egyébként egyik oktató sem állt kamikáze hírében. Valószínűleg nem gondolták, hogy elektronikus

Európa-párti demonstráció a Majdanon

levelezésük közt fognak kutakodni. A Facebook-kapcsolataid, természetesen mindenki számára nyilvánosak. Egyelőre ezek helyi történetek. De mindenki azért a világ rosszra fordulását prognosztizálja. A politikai nyilvánosságot és az értelmiségi közbeszédet két csapat; egy inkább és egy picit kevésbé fundamentalista határozza meg. Az erősen fundik valamivel a parlamentben is többek vannak, fiatalabbak, éhesebbek, a radikális nyelvet a Majdan óta gyakorolják. S természetesen behajjták egy „ki mond nagyobbat, vagy keményebbet” versenybe az egy fokkal mérsékeltebbeket is. Ráadásul megjelentek a nyilvánosságban a „front hősei” (többnyire így idézőjelesen, bár néha és esetleg tényleg azok is lehetnek), akik a részvételt a Majdanon, és a Donyec-menti harcokban szeretnék azonnal közvetlen befolyássá konvertálni. S ott lesznek, helyenként máris vannak, azok a kemény megmondó emberek, a helyi ügyek kiigazítói, akiknek most jár valami, hiszen a „vérüket ontották”.

Nem hinném, hogy a szeparatistáknál jobb világ járja, ráadásul az ottani elit a kijevinél vidékibb, szovjetebb, visszamaradottabb, egy biztos, hogy tájékozatlanabb. De a háború még évekig elhúzódhat. Láthatóan megegyezésben senki sem bíz. Egy nagy donyeycki egyetem, ahol három évig nekem is volt egy kis projektem, épp most döntött a távozásról. Áttelepülnek egy másik városba, a közeli Mariupolba. Azt Kijev ellenőrzi. Semmit sem visznek-vihetnek magukkal (mint ahogy nálunk 1918 után az erdélyi és felvidéki egyetemek). Üres helyeken kezdenek, mindenféle gyűjtési felhívás próbál nekik most komputereket, oktatószereket, könyveket gyűjteni. Akik e projektben részt vesznek, biztosan nem hiszik, hogy a csapat jövőre visszamehet.

A polgárháború a társadalmi szöveteiket, vagy a sejteket rombolja. Megsemmisíti a hétköznapiakat. Gyorsan vissza nem fordítható. Közben büszkék vagyunk rá, milyen könnyen, fájdalommentesen tanulunk meg máris együtt élni vele. S már észre sem vesszük, hogy közben magunk is folyamatosan károsodunk.

Kijev, 2014 december

Palesztina – sem de facto, sem de iure?

Azt hiszem, a vita a palesztin és zsidó államok egymással való megféréséről, arról, hogy Izrael elismerje egy palesztin állam létrejöttét, és hogy ez vice versa is működjön, történelmi végtelenségbe vész. Ez ennek a kérdéskörnek az egyik fő problémája, a hivatkozási alapot és a megoldást mindenki: Európa, Amerika, a szomszédok, glóbusz- és régióstársak az egyre beláthatatlanabb történelmi múltra bízják. ADY ANDRÁS írása.

Nehogy félreértsenek, a történelmi tényeket oltáriszentséggént kezelem, és hiszek abban, hogy nincs konfliktusmegoldás a történelmi-történelmi háttér megismerése nélkül, de csak erre alapozni, az sehogya se vezet. A palesztin-zsidó államkérdésben a háttérret épp a problémák maszkírozására, elmosására használják. Az alap ez kellene legyen: amennyiben Izrael számára nem csak a palesztinok, de a régióstársak is garantálják a sértetlenségét, úgy a zsidó állam nem ellenzi egy palesztin államentitás létrehozását. Amennyiben Palesztina garantálja a szomszédok, valamint a gázai enkláve civilizált viszonyulását, úgy Tel-Aviv nem akadályozza a ciszjordán és gázai államegység létrejöttét. Ha ez lenne a törekvés, úgy nem arról folyna a vita, hogy az elszabadult hajóágyú Gáza nem csak Izraelnek, de a régiónak is biztonsági hazardírozás, hanem hogy Palesztina belügye és megoldható, ahogy arról sem kellene vita folyjon, hogy Izrael miért nem akar felhagyni erőszakos telepés politikájával Júdeában, Szamáriában és Jeruzsálemben. Minderre azért sem kerül sor, mert a felek meggyőződése, hogy az ő létüket többen és régebbtől szavatolják, mint a másikat. Például: Jean Jacques-Rousseau már az 1700-as évek derekán hangoztatta, hogy a zsidó kérdéskört csak akkor értjük majd meg, ha rendelkeznek egy önálló állammal. Ugyanezt az elkép-

Az alap ez kellene legyen: amennyiben Izrael számára nem csak a palesztinok, de a régióstársak is garantálják a sértetlenségét, úgy a zsidó állam nem ellenzi egy palesztin államentitás létrehozását

Kerry a palesztin elnök, Abbasz társaságában

zelést hangoztatta és ugyancsak a 18. században Napóleon, avagy az amerikai John Adams és Abraham Lincoln. Az 1917-es Balfour-nyilatkozat révén a cionizmus államideológiává lett és olyas hatalmak ismerték el, mint Olaszország, Franciaország, az USA, de az államjogúságot jelentette az öt évre rá a Népszövetség által megerősített brit mandátum is.

Barack Obama 2011-es nyilatkozatában Izraelről zsidó államként és a zsidó nép hazájaként beszél, igaz, említi azt is, hogy Palesztina állam, és a palesztin nép hazája. Tán innen is eredeztethető John Kerry majd egy éves próbálkozás-sorozata, hogy tető alá hozza a két ország békéjét, implicite a Palesztin Államot. Az a kísérlet becsődött. Nem csoda, ha erősödőben a régiós grémiumok közvetítési-megoldási igyekezete, majd a közvetítésben egyre inkább hitet veszve ezeknek a fórumoknak azon szándéka, hogy nemzetközileg elismertté tegyék Palesztinát, és így erre kényszerítsék Tel-Avivot is. Itt lépett ismét játszamába az Arab Liga, amely határozattervet terjesztett az ENSZ Biztonsági Tanács (BT) elé, amelyben a Palesztin Állam létrehozásának határideje rejlik. Ennek értelmében, tárgyalásokra egy évet

szánnak, az izraeli visszavonulást pedig, az érintett területekről, 2017 végére tették. Tel-Aviv hallani se akar határidőkről, ezt Rómában, a John Kerryvel való találkozón egyértelműsítették, és hatása érezhető volt a londoni Kerry - Saeb Erekat palesztin főtárgyaló és Liga találkózón is. Egyértelmű: Mahmúd Abbász palesztin elnök különutat választott, célja Palesztina nemzetközi elismeretése és egy fait accompli elfogadtatása Izraellel. Mondhatni, a palesztin ügyet igazán képviselő ciszjordán vezetéstől más nem is volt várható, a nemzetközi játéktéren politikai-diplomáciai szabályok szerint lehet csak egy ilyes entitást elfogadtatni, az el sem képzelhető, hogy a gázai adminisztráció terrorizmusközeli eszközei hassanak a nagyvilágra. Akkor sem, ha a gázai helyzet létrehozásában és fenntartásában Izrael sem teljesen szűzlány, ahogy akkor sem, ha állandóan újra és újraalakul egy Ciszjordán-Gáza szellemkormány, amely annyit sem ér, mint az aláírt papírok. Mondhatni, a palesztinok az államalakulásban mérföldeket haladtak, hisz 2012 november végén sikerült elérniük az ENSZ-en belüli megfigyelő állami státust, s azóta is tart a folyamat, mely egyre beljebb tolja a

köztudatban egy Palesztin Állam de iure létét (ami út a de facto létezés felé) azáltal, hogy az ENSZ és más nemzetközi szervezetek tagjaként igyekszik megjeleníteni a Palesztin Autonóm Területeket. Alá akarják írni a Római Statútumot, tagjai lenni a Nemzetközi Büntetőbíróságnak (ICC) és háborús bűncselekményekért perbe szándékoznak vonni Izraelt. Ezek már tényleg megvalósítások a Palesztina függetlenségének 1988-as gesztus-kikiáltása és algíri gesztus-elfogadása után, vagy főleg a híres, 1947-ből származó 181-es számú ENSZ BT döntés után, miszerint ott, a két államnak igenis van helye. Ma a 193 ENSZ-tagállam közül több mint 130 elismeri Palesztinát, és száz fölött van azok száma, amelyek diplomáciai kapcsolatban is állnak vele. A legújabb nagy szerzemény, ha egyelőre gesztusértékű is, hogy az Európai Unió eddig ódzkodó hangadói, Svédország, Franciaország is az elismerés mellett döntöttek, a britek és németek pedig pro-palesztinek. Mi több, egy a Liga-folyamodványhoz hasonlóan dolgoznak ők is. Az Arab Liga folyamodványának nem csak belső megosztottsága (kissé muszlim és nagyon muszlim, terrorizmust-elnező és ellenes, monarchia és nominális demokrácia, Izrael-tűző és kontra-Izrael stb.) ad csökkentett esélyt, hanem Amerika tradicionális vétőzése is Izrael érdekében. Amerika ez esetben megvárna az izraeli választásokat. Ez a vonulat csak fel fog erősödni, immár a republikánusok uralma teljes az amerikai parlament két házában, mi több, a

konzervatívok 2016-os platformja vélhetően tartalmaz egy további szorítócsavart a palesztinek pénzbeli támogatását illetően. Megkockázatom, ami Amerikát és a palesztin ügyvitelt érinti, a republikánus erőre kapással csak szaporodnak a figyelemelterelő hatások, névleg az, hogy a Republikánus Párt hangsúlyosabb iraki és szíriai, továbbá ukrainai szerepet is követel majd Washingtontól. E konfliktusgócok további felfűtése azonban árt a palesztin ügynek, mert a nemzetközi figyelem peremére sodorhatják. És végül ennek az akciónak, de a palesztin-zsidó békülésnek egészében könnyen keresztbe tesz a minden jel szerint márciusi előrehozott izraeli választás. Európa vélhetően megelégszik majd az eddigi gesztusteli amerikai szereppel, Izraelnek pedig eséllyel lesz egy kormánya, amely még inkább elkötelezettje az eddigi status-quo-nak és a gőzerővel folyó telepés-politikának. Benjamin Netanjahu miniszterelnök kedveltsége zuhanóban, leginkább két ok miatt: a köz-izraeliek nem tartják sikersztorinak sem a legutóbbi gázai miniháborút, sem az utána következő békét; és a zsidó államot, bár kívülről jól mutat, belülről igencsak feszegetik az egymással szembekerülő rétegek társadalmi-gazdasági gondjai. Ennek ellenére, könnyen megtörténhet, hogy az aktuális miniszterelnök megmarad, csak a hangja fog egy új és szintén nehezen összehozott koalíció hatására tovább radikalizálódni. Még mindig a már halott Likud-koalíció a kiindulási pont: a jobboldali Israel

John Kerry
és Benjamin
Netanjahu parolára
készül

Beiteinu (Avigdor Lieberman), Habajit Hajehudi (Naftali Bennett), a centrista Yesh Atid (Yair Lapid), és Hatnuah (Tzipi Livni). Bár a koalíció egyik pártja sem szerette különösebben a miniszterelnököt, a legnagyobb feszültség Netanjahu, Lapid és Livni között van, előbbi nem akar majd velük újra koalizálni. Akkor inkább fordul az ultraortodox Shas-hoz, amely jobban kezeli a szociális feszültségek kérdését, de hajlíthatatlan Jeruzsálem felosztását és a telepés politika szükségességét illetően. Ez így még mindig nem elég, ezért esélyes az askenázi koalíció bevonása is, amely hasonlít a Shas-hoz, de még befelé-fordulóbb, még valláscentrikusabb. Elméletileg ez már elég egy koalícióhoz, az azonban kérdés, mennyire bizonyul stabilnak, s ha Netanjahu szilárdságot akar, úgy be kell vonzania még valakit, olyan körülmények között, hogy a Munkapártra, Livnire és Lapidra nem számíthat, s ez még inkább jobbszélre viheti az alakulatot. Adott tehát öt összetevő: az európai elfogadó nyomásgyakorlás, amely egyelőre gesztuspolitizálás-erélyű, az Arab Liga morális csínossága, de tevőleges politikai hatóerő-hiánya, a ciszjordán-gázai kormány működésképtelensége, Amerika távolabb kerülése a Közel- és Közép-Kelet, valamint az ukrán ügyvitelbe való bevontság növekedése miatt, és Izrael saját kormánykrízise, amely a palesztin-zsidó krízist felturbózza: ezek közül egyik sem szolgálja sem a de iure, sem a de facto Palesztin Államot.

**Adott tehát
öt összetevő:
ezek közül
egyik sem
szolgálja
sem
a de iure,
sem
a de facto
Palesztin
Államot**

Történetek egy fiktív térben

Sok műfajú szerző volt decemberben a váradi Törzsasztal vendége, aki versei, novellái, regényei mellett paródiáiról is ismert. A szegedi születésű Király Leventével, a Sárkányfű folyóirat egyik alapítójával, a Magvető kiadó szerkesztőjével Szűcs László beszélgetett.

Akaszttatták-e a hóhért, azaz téged parodizáltak-e már?

Varró Dani írt egyet, van egy lemeze, arra is felkerült, a megzenésített paródiák közé. Úgyhogy igen, engem is felakasztottak. Persze én is parodizáltam őt.

A paródiának egyetlen értelme van, hogy vicces legyen. Ha nem sikerül viccesre, akkor semmi értelme sincs

Így más, mintha egy idegen csínálná?

Ilyenkor az a jó, hogy az ember örül, hogy parodizálták, persze akár bosszankodhat is. Lehet, az én paródiáimra is mondhatta az érintett, hogy nem is ilyen vagyok. Esetleg kiragad valamit az ember, s megeshet, hogy az igazságtalan. A paródia soha nem arról szól, hogy valakinek az életművét teljes mélységében megmutassuk. Csak egy poén. Amikor elolvastam Dani paródiáját, én is gondoltam arra, hogy nem ilyen vagyok.

A Törzsasztal esten említetted, van, aki azért sértődik meg, mert parodizálják, más pedig azért, mert nem tartják a műveit parodizálhatónak. Feltételezem, azt könnyebb parodizálni, aki nyelviileg többnyire ugyanúgy ír.

Azt könnyű, akinek nagyon markáns nyelvi ereje van. Például vannak, akik hangja elég hasonló. A mostani harmincasok között sok olyan szerző akad, akiket szinte nem is tudok megkülönböztetni. De mondjuk Orbán Ottónak, Térey Jánosnak vagy Tandorinak a nyelve erős, könnyen belőhető, s azt parodizálni sem nehéz.

Kicsit hasonló lehet a módszer az Énekek éneke című könyved esetében, ahol belebújsz egy nyelvbe.

Csak hogy más a cél. A paródiának egyetlen értelme van, hogy vicces legyen. Ha nem sikerül viccesre, akkor semmi értelme sincs. Sokszor ez azért igazságtalan, vagy éppen túlzó, mert igyekszel, hogy mindenképpen valami mókás dolog jöjjön létre. Például szokták említeni, hogy Szabolcska Mihály nem is volt annyira rossz költő, mint azt róla Karinthy alapján gondolhatjuk. Szegény egy egész jelenségnek vált a szimbólumává, a maradiságnak, a modernséggel szembehelyezkedő költői magatartásnak. Igazán ezt parodizálta Karinthy is.

Én az előbb a párhuzamot a sajátos nyelvi közeg létrehozatalára vonatkoztattam.

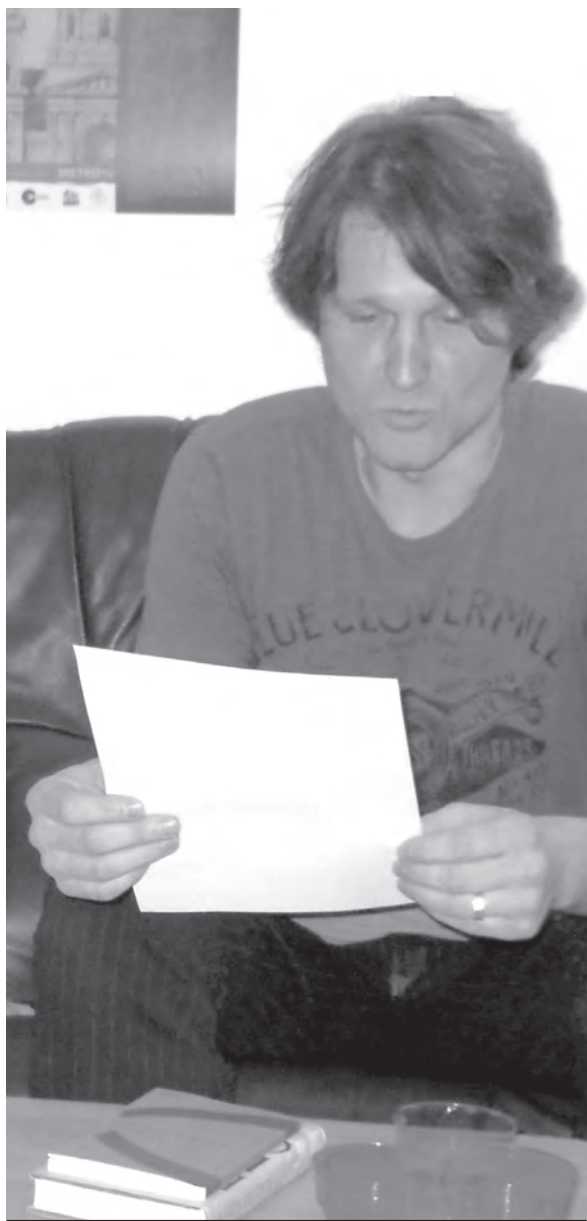
Persze, így igazad van. Amikor az Énekek énekét írtam, akkor azt láttam magam előtt, hogy egy erdélyi szász ember írta ezt németül a 17-18. században, és a 19. században lefordította egy magyar ember. Hogy a fordító erdélyi vagy sem, azt már nem láttam magam előtt. Ez persze teljesen fikció, de mégis ez volt a munkahipotézisem.

Ettől még dokumentálódhattál a kor anyagaiból.

Igazából nincs is kora ennek a könyvnek. Ez egy mese, és a mesék cselekményének nincs konkrét ideje. Mindig meglepő, amikor hallgatsz egy archaikus mesét, s egyszer csak megjelenik benne konkrétan, névvel egy király. Ez azért furcsa, mert a mesének behatárolhatatlan tere és ideje van, ez egy eliminált idő és tér, éppen ezért az enyémekben semmiféle valós helynév és konkrét személy nem szerepel. Abban viszont igazad van, hogy bele kellett helyezkednem egy másik személyiség erősen archaikus nyelvi közegébe. Tulajdonképpen ki kellett találnom egy fiktív író egy fiktív fordítással.

Jellemző az írói világra az antikvitás iránti érdeklődés.

Ha megnézzük a kultúrtörténetet, szokták emlegetni a sötét középkort. Ez nem egészen igaz, komoly jogfolytonosság vehető észre az antikvitás és a középkor között. Hogy a reneszánsz hogyan fedezte fel magának, az más kérdés. Nem jött egyik napról a másikra a semmiből a reneszánsz. Ott van például az a tévhit, hogy azt hitték, lapos a Föld. Ezt a felvilágosodás idején terjesztették el a középkorról. Volt olyan kritikusom, aki megjegyezte, miért van az, hogy a monoteizmus és a politeizmus összekeveredik a könyvemben, hogy néha istenekről beszélek, máshol meg istenről. Ezzel komoly céloom volt. Létezik olyan

Závada, vagy Spiró, aki úgy írta meg a Fogságot, hogy a tizenkét év-ből a nagyobb rész a kutatásra ment. Az Énekek éneke vagy az Égre írt könyv, ezek mások. Csak utalásszerűen játszódnak valamilyen konkrét korban. Nagy energiát fektettem abba, hogy elkerüljem a beazonosíthatóságot.

Az Égre írt könyv kéziratát elküldtem egy író barátomnak, aki azt mondta, elképesztő, hogy tudtam megcsinálni egy Krisztus utáni 1-2. századbeli zsidó szektának a történetét. Tátott szájjal hallgattam, mert szerintem végig a kereszténységről szól az egész – csak épp egyszer el nem hangzik, hogy Krisztus vagy Jézus. És igen, én éppen ezt akartam. Ha legalább egyszer leírom egyértelműen, hogy a titkos szereplő, akiről állandóan szó van, az Krisztus, akkor mindenkinek bevillan a saját kereszténység-élménye, akkor azt keresi a könyvben. Így viszont tiszta lappal indul minden értelmezés. Nagyon nagy munkám volt abban, hogy kivegyem a konkrét utalásokat, s ez egy szabadon elképzelhető szekta legyen. Ne azzal foglalkozunk, ki volt az a történelmi szereplő, aki az impulzusokat átadta, hanem arra figyeljünk, amit mondott, amit képviselt.

Hogyan működik együtt benned az írói és a szerkesztői szerep? Utóbbi bele-beleszól az író munkájába? Vagy fordítva?

TÓTH HAJNAL FELVÉTELEI

törekvés is, amikor megpróbálják az antikvitást szembehelyezni a kereszténységgel, miközben ez távolról sem olyan éles szembenállás, mint azt sokan gondolnák. Inkább szépen egymásra épülnek a dolgok.

Elárultál egy formai érdekességet: az Énekek énekében egyszer sem használtad a de szót. Ez több mint nyelvi, stiláris gesztus?

Inkább csak fűszer. Amikor nagyon sok összetevőből főzöl, s azok között van egy kis titkos fűszered, lehet, hogy nem is tűnik fel senkinek. Úgy éreztem, ez ebben a könyvben egy jó játék lesz.

Volt, amikor a mondathelyzet nagyon kérte a de szó leírását?

Rengetegszer. Sokszor át is kellett fésülni a szöveget. Ugyanígy voltam az és-sel, de azt néhány helyen benne kellett hagynom, mert ritmikai okokból nem lehetett s-t írni. Nyilván a tartalom és a forma ebben a dologban összefügg.

Ugyan nem olvastam minden könyvedet, ezért a feltételezésem korrigálható, de az a benyomásom, hogy a jelen íróként nem igazán foglalkoztat.

Igen, ez valahogy így van. De például nagyon szeretem a dokumentum-regényeket, azokat az írókat, akik elképesztő mennyiségű kutatást végezve írnak meg egy könyvet.

Mondjuk, mint Závada.

Amikor a saját szöveg átolvasásakor elgondolkozol valamin, hogy talán így ez nem egészen jó, akkor az biztosan nem jó

Szerkesztőként sokat segít az, hogy magam is írok. Gyakran tudok segíteni a szerzőnek azzal, hogy hasonló helyzetben magam is voltam már. Egészen más, ha a szerkesztő úgy tud a szerzőhöz fordulni, hogy a másik tudja róla, ő is író. Így jobban el tudja fogadni a javaslatokat.

Íróként semmi hasznát nem veszem annak, hogy szerkesztő vagyok, mert az írás olyan, hogy beleugrok valamibe, amiről – minden versnél, minden regénynél így van – fogalmam sincs, hogy mivé fejlődik. Na jó, annyit segít a szerkesztői rutin, hogy amikor már félretettem a kész szöveget, s előveszem egy vagy akár hat hónap múlva, akkor már ridegebb szemmel tudok ránézni. Ettől függetlenül nekem is ugyanúgy szükségem van külső segítségre.

Mindenkinek?

Vannak írók, akik annyira készre csiszolják a műveiket, hogy ha próbálsz tanácsokat adni, nem igazán hagyják. Mások szívesebben elfogadják a javaslatokat. Már az aláhúzásokból látják, hogy hú, ott tényleg... S még valami: amikor a saját szöveg átolvasásakor elgondolkozik valamin, hogy talán így ez nem egészen jó, akkor az biztosan nem jó.

Könyvszerkesztői módszereid személyre szabottak? Például nemrég szerkesztetted Dragomán György Máglyáját. Róla tudni lehet, hogy aprólékos gonddal foglalkozik a szövegeivel, minden betűvel, minden szóval.

Rádadásul, mire a szöveg hozzám kerül, már a felesége, Szabó T. Anna költő is olvasta, szerkesztette, ők mindig együtt dolgoznak. Tehát egy nagyon tiszta, kész szöveget kapok. Vele nehéz leülni, mert összevissza rohangál a világban, ezért e-mailben kommunikáltunk. Én azt szerettem igazán, amikor szépen, ráérősen el- filozofálgatunk. Azt mondom, itt érzek valamit, amit jobban meg lehetne oldani. Teszek egy javaslatot. Ülünk az íróval, ő azt mondja, érti, de az sem az igazi, amit én javasoltam, végül aztán ott helyben kitalálunk egy harmadik változatot, ami sokkal jobb. Nekem is, a kiadónak is az az érdeke, hogy a szerző boldog legyen. Én a javaslattevő szerepében vagyok, hiszen a könyv a szerzőé.

Mi a nagyobb kihívás, egy befutott szerző újabb remek könyvén dolgozni, vagy egy elsőkötetes író felfedezni?

Az utóbbi nyilván izgalmasabb.

Egészen más feladat számodra, hogy több éve te szerkeszted a Körkép című prózaantológiát. Miképpen válogatsz?

Ami irodalmi folyóirat megjelent, azt igyekszem mind elolvasni. Így halászok. Szókták időnként erre-arra felhívni a figyelmemet, olykor maguk a szerzők is, ilyenkor elég morcosan válaszolok, a válogatás az én autonómiám. Azt is be kell

tartanom, hogy tíz szerzői év lehet az egész. Elsőre általában összejön olyan 30-40 ív szöveg, amennyit én szívesen betennék. Ekkor jön a leg-hálátlanabb feladat, amikor ki kell dobnom az anyag kétharmadát, háromnegyedét.

Az adott Körkép-válogatásból az rajzolódik ki, hogy éppen hol tart a kortárs magyar széppróza, avagy az, hogy akkor neked mi tetszik a legjobban?

Remélem, az én ízlésem csak egy picit van benne. A korábbi Körképeket úgy szerkesztették az elődeim, hogy csak tíz-tizennégy szerző került bele. A legutóbbiban már negyven volt. Igyekszem egy ilyen könyv esetében elsősorban azt figyelembe venni, hogy mit szeretne az olvasó. S ha már az az antológia alcíme, hogy a kortárs magyar irodalom rövidprózái, akkor ezek tényleg legyenek rövidiek. Elképesztően jó hosszú novellák is vannak. Majdnem zokogok, amikor ilyeneket kitörölök a válogatásból. De ha egy ilyen novella két íves, az majdnem az ötöde az egész könyvnek. Szerencsés eset, amikor az adott évben ez a szerző írt valami jó rövidebbet is. Nyugodt szívvel ki merem jelenteni, hogy ma Darvasi László a legjobb novellistánk, így az lenne az igazságos, hogy tőle négy novella is szerepelne a Körképben. Podmaniczky Szilárdtól pedig legalább három. De sajnos köt a terjedelem.

Előfordul, hogy vitatják a döntéseidet?

Nem írnak a Körképről túl sok kritikát, az az egy-kettő viszont dicsérte a törekvésemet, hogy minél több szerző legyen benne, és a válogatás minőségével is elégedettek voltak. Ezzel az antológiával elsősorban azokat kell megcélozni, akiknek nincs idejük, lehetőségük harminc-negyven folyóiratot rendszeresen olvasni.

Gondolom, saját novellád nem kerül bele.

Az nem lenne elegáns. És legalább nincs rajtam az a nyomás, hogy vajon bekerülök-e.

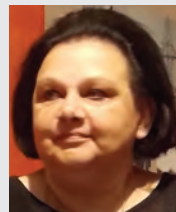
SIMON JUDIT

Levélféle Kinde Annamáriának

Virágot akartunk vinni Neked, én igazából csokival és egy korty pálinkával készültem. Aztán úgy döntöttünk: mégsem. Az csak egy földhalom. Eltelt egy év, amióta elköltöztél a Földnek nevezett bolygóról, és abban a másik dimenzióban vagy, melynek létéről vagy nem létéről annyit beszélgettünk. A verseidet a kötetek őrzik, én a barátnémat vigyázom a lelkemben. A megismételhetetlen pillanatokat, a mondatokat, a nevetéseket és dühöket. A közösen töltött időt, a vásárlásokat, a vitákat, az összekacsintásokat. Azt, ami Te vagy, a megfoghatatlan és feledhetetlen énedet, az egyediségedet. Most, hogy bevonultál az irodalomtörténetbe, sokan próbálják megfogalmazni, milyen vagy. Okos írások jelennek meg a verseidről, de Téged kevesen ismernek. Elbújtál a szövegeid mögé, és ügyesen tetted, mert csak az látszik, amit mutatni akartál. Barátaid, barátaink között szállóigévé lett néhány mondatod. Idézünk barátném, a verseidből is, de a beszélgetéseink során megfogalmazottakból többször. Általában úgy kezdődik, hogy igaza volt Annamarinak...

Hiányoznak nekünk a beszélgetések, az új versek, az okos szerkesztői megjegyzések, a frappáns publicisztikák. Hiányzik nekem, hogy megfeddj, hogy elmondd, mit teszek rosszul, és megdicsérj, ha valami jót cselekszem. Néha elmondom neked, mi minden történik, és tudom, hogy hallod, hogy mosolyogsz vagy összevonnod a szemöldököd, de lehet, már csak mosolyogsz az oly fontosnak tűnő, ám lényegtelen dolgokon.

S most ülünk le ketten, ahogy szoktunk, igyunk egy korty pálinkát, itt a kedvenc krumplisalátád, hát persze, hogy rántott csirkemellel, aztán megesszük az egész csokit, megpróbálunk jobbitani a világon és az életünkön... Szervusz barátném, nevesd ki bátran ezt az érzelmes szöveget, megteheded, mert a költők nem halnak meg.

Nő, regény

A napló-kiadás a magyar irodalomtörténetben még mindig traumatizáló gesztus – vélhetőleg azért, mert a vállalt személyesség, a fikcióba menekülés elutasítása, vagy a fikcióval való strukturális kiegyezés, annak tudatos és korlátozott használata még mindig nem ismert és elismert kellőképpen. Traumát jelentett Móricz Zsigmond naplójának megjelenése, és valószínűleg nehezen fogja kezelni a magyar olvasóközösség Radnóti Gyarmati Fanni 1200 oldalas Naplóját is.

A feljegyzéssorozat 1935 és 1946 között született, gyorsírással, az eredeti szándék szerint Radnóti munkájáról szóló bejegyzések követték volna egymást, ám a szöveg szerteágazóvá vált. Társadalomtörténet, kultúr- és irodalomtörténet, korrajz, fejlődésregény, vallomásos próza, ön- és közanalízis, személyiségábrák fűzére lett belőle - rendkívüli műfaji gazdagodást, kísérletezést követhet végig az olvasó. Urfi Péter a *Magyar Narancs* interjújában arról faggatja a naplót gondozó és sajtó alá rendező Ferencz Győzöt (munkatársa Nagy Zselyke), hogy milyen céllal írta az írói ambíciókat nem tápláló Gyarmati Fanni ezt a szöveget. Ferencz Győző a két kötet rendkívül fontos utószavában is kitér erre: érdemes ezzel kezdeni az olvasást, mert olyan kulcsokat ad, amelyek több szempontból is gazdagítják az olvasást. Azt azonban csak az olvasó tisztázhatja, mit vár ettől a szövegtől. Tekintettel a műfaji sokféleségre, sok típusú olvasói elvárást ki tud elégíteni ez a szöveg. Ha valaki a Radnóti életműről vár fontos információkat, az sem csalatkozik, nagyon sok mindent megtudhat a versek keletkezéséről, a munkamódszerről, a művek utógondozásáról, arról ahogyan Radnóti és Radnóti alkotótársaként dolgozott együtt. Ezek az információk azonban inkább "technikaiak", mintsem az értelmezést alapvetően befolyásoló adalékok. Gyarmati Fanni saját jogon alkot, egyetlen műve ez a Napló, és érdemes önálló műként olvasni, amelyhez ebből a szempontból csu-

pán kiegészítés a Radnóti-hagyaték. Ilyenként valószínűleg társadalomtörténeti szempontból pótolhatatlan dokumentum: a magyar nemi egyenjogúsági mozgalmak fontos állomásaira enged rálátást, a szexualitás-, család- és testkultusztörténet olyan fejezeteibe ad betekintést, amelyeket mindmáig alig dokumentáltak, alig értenek. (Fontos úttörőmunkát végez ezen a téren Borgos Anna, akinek vonatkozó tanulmányairól olvashattak már az *Erdélyi Riport* hasábjain). A kritikai olvasás-, és befogadástörténet önreflexióját is erősíti. Ráébreszt arra, hogy meny-

Nehéz kezelni a Napló olvasása után olyan mára frivolnak tűnő egybeeséseket, mint azt, hogy József Attila halála és a Hófehérke Walt Disney rajzfilm bemutatója Magyarországon időben nagyon közel volt egymáshoz

nyire merev, kontextus-hiányos a történelmi tudatunk. Nehéz kezelni például, de muszáj a Napló olvasása után az olyan mára frivolnak tűnő egybeeséseket, mint azt, hogy József Attila halála és a Hófehérke Walt Disney rajzfilm bemutatója Magyarországon időben nagyon közel volt egymáshoz. És amíg Gyarmati Fanni a napló egyik bejegyzésében ugyanarról értekezik, mint általában a megrendült magyar irodalmi élet képviselői: kinek mi a felelőssége a költő öngyilkosságában – a másik bejegyzésben már meglehetősen alaposan elemzi a Hófehérke karakterrajzait. Ez volt akkor a dolgok együttállása, így követték egymást az ingerek, a témák, így alakult a kulturális kényszer és kínálat. Szinte minden oldalon felbukkan valami hasonló, ma már nem ismert, nem értett jelenség. Kimeríthetetlen szöveg. Számunkra, erdélyi olvasók számára is kötelező olvasmány, álljon itt bizonyítékként az a felkavaró szövegrészlet, amely Észak-Erdély visszacsatolásáról szól: "Most csak elkeseredett szájjal hallgatom a lelkesedést, és arra kell gondolnom, mit hozhat ez, micsoda kínokat megint a magunkféléknek. Mi lesz ennek az »ajándéknak« az ára? Még borzasztóbb kényszermunka, rabszolgaság és elnyomás készül. Hogyan fognak most viselkedni a visszacsatolt baloldaliak, mert a *Korunk* is visszerül ilyenformán. Az sül-e majd ki róluk, ami a felvidéki élcsapatról? A vaslászlókról és a szvatkókról, ezekről az alávaló dög renegátokról, hogy a legvármegyeibb uraknál is jobban ismerik a nyalást és a hatalom minden aljasságait. Ez borzalmas, hogy az ember nem tud örülni az örvendezőkkel" – írja Gyarmati Fanni 1940. augusztus 30-án. Közös öröme azóta sincs mód, közös emlékezetre igen. Olvassák el Gyarmati Fanni Naplóját, és emlékezzenek.

RADNÓTI MIKLÓSNÉ GYARMATI FANNI: *Napló*, szerkesztette Ferencz Győző. Jaffa Kiadó, Budapest, 2014.

A világ, mint egy csésze fekete

Moliendo café azt jelenti kávé darálni, egész pontos fordításban: kávé darálva. Moliendo Café a címe a venezuelai Hugo Blanco halhatatlan rumbájának. Moliendo Café, temesvári előadás, melyet a világhírű rendező Silviu Purcărete állított színpadra. A kávé pezsdítő, a tánc erotikus. Mindkettő az érzékek birodalmába vezet, kihozza az emberekből és jót és a rosszat, össze is hozza őket harcra vagy csókra, vitára vagy baráti csevegyre. Sorsok fordulnak egy kávé mellett a zene ritmusára. SIMON JUDIT írása.

Az előadás, avagy a kávé ürügyén létrejött előadás leltára: két társulat, 36 színész, 44 szék, 12 asztal, 20 zsák, több száz ötletből született jelenetek. A rendező alkotótársaknak hívta a temesvári

magyar és német színház művészeit, hogy együtt hozzanak létre egy előadást, melynek középpontja a kávé. A századok óta közkedvelt nedű, amely különböző embereket hozhat különböző helyzetekbe. A kávéház a történelmi események talán leghitelesebb tanúja. Purcărete erre fűzte fel a színészek fantáziájából született jeleneteket. Mondhatnánk, hogy improvizáció, de ez annál sokkal több: posztdramatikus színház. Rendkívüli előadás, valahol a reális és szürreális, a valóság és az álom határán. Emberi érzelmek, viselkedés, képmutatás, fájdalom, boldogság, béke és háború, félelmek és örömek pillanatai, a társadalmi kapcsolatok, barátságok és viszályok. Ezek a pillanatok, jelenetek alkotják az előadást továbbgondolva az életet. Mindez egy kávéházban, ahol zongora és

szaxofon kíséri az életjeleneteket, melyek néha abszurdak, groteszkek, máskor drámaiak, krimibe illők vagy bohóctréfák.

Generációk hurcolják a reális térbe szürreális életüket.

A rendező a kávéról

A kávé, akárcsak a színház önmagában teljesen szükségtelen, mégis nélkülözhetetlen része az életünknek – azaz, valójában egyik sem létfontosságú, mégis fogyasztjuk őket. A kávé, maga az abszolút szükségtelenség – vallja Silviu Purcărete.

A színész az előadásról

Ami az előadást illeti: istenigazából az a jó benne, hogy amennyire frissítő tud lenni egy finom kávé, annyira pezsdítően hatott a kreativitásra ez a próbafolyamat. Annyiféle gondolat, ötlet született, ahányféle kávé kínálunk jobb, nívósabb kávézókban, valahol a nagyvilágban, ahol van igazi kávékultúra. És legalább annyira összehozott két társulatot, kétféle színházi gondolkodást, filozófiát, ahogyan egy jó kávé összehoz embereket, barátokat. Vagy társakká tesz idegeneket, vagy fél idegeneket, akik talán a túlpartról, a folyosóról, az öltözők előtti dohányszókból, netán a büféből ismerték eddig egymást, de soha nem cseréltek véleményt egymással, soha nem kerültek olyan kapcsolatba, hogy művészetről, színházról beszélgessenek, hisz merőben más a színházkultúrájuk, alkotási módszereik, színpadi világlátásuk – legalábbis eddig így hitték! Most viszont kiderült, hogy sokkal több tényező köti össze őket, mint amennyi elválaszthatná. Például: mindannyian kávé – színházat – „termesztenek”. Egyesek *robustá*-t, mások *arabica*-t. De: KÁVÉ-t! És egy forró, gőzölgő fekete mellett a közös dolgok, gondolatok olyan mértékben felnagyítottak, hogy hatvan nap múltán a harmincöt ember észrevétlenül is együtt tud már lélegezni a közös játszótéren, együtt pergetik a kávészemeket, építik a várat, rakják a falait egy fordított bábeli kávéháznak, ami nem összezavarja, hanem egy közös repülő szőnyegre tereli majd a nyelveket, fajokat, színeket, izléseket, hangulatokat, és amin be lehet járni a világot. Világokat – írja Mátyás Zsolt Imre színművész.

A közösség anatómiája Korok váltják egymást az asztaloknál, az érzelmek nem, csak a ritmus változik, Mozart vagy dzsessz, vagy

rumba kíséri a történeteket, minden változik, de az a kávéház marad, ahol kávé illik kérni, más igényeket rossz néven vesznek a pincérek. Aki nem áll be a sorba, az pária. Mind-egy, hogy szép lányok vagy úriasszonyok, maffiózók, üzletemberek vagy nagyurak térnek be, a lényeg, hogy kávé rendeljenek. A kávé közösséggé formálja a csoportokat, a közösség pedig fontos, mindegy milyen minőségű, egyedül nem lehet lenni, az egyén önmagában jelentéktelen, kitalálható. Nem ildomos, de nem is célszerű egyedül, egyedinek, másnak lenni ebben a kávézóban. A győzteseké ez a hely, a vesztesnek fizetnie kell távozás előtt.

Purcărete előadása úgy mutatja meg térségünk társadalmát, hogy kénytelenek vagyunk magunkra ismerni, megérteni, hogy nem maradhatunk csak nézők, bizony részesei vagyunk ennek az örült világnak. S nehogy a kívülálló nyugalomával figyeljük a történeteket, szó szerint megkóstoltatja velünk a disznóságokat. Részesei vagyunk mindannyian, ha tetszik, ha nem, annak, ami körülöttünk zajlik. Sírhatunk és nevetünk kedvünkre, képzelhetjük, hogy csak egy kávéra tértünk be, de nem léphetünk ki érintetlenül. Megszűnik a kint és bent, a plexi fal csak látszó-

lag választ el, helyet cserélünk folyamatosan. Közös a bűnünk.

A mesterség bravúrja Az előadásnak nincs szövege, és ha megszólalnak is a színészek – két kivétellel – halandza nyelven beszélnek. Mégis a szavak nélküli, vagy ha úgy tetszik a szavakon túli megfogalmazások teljesen érthetőek, nyilvánvalók. Az improvizáció azért sem megfelelő meghatározás, mert a Moliendo Café milliméteres

BÍRÓ MÁRTON FELVÉTELEI

Minden jelenet egy – a legapróbb részletekig kidolgozott – miniatúra, amelyből összeáll a hatalmas és megdöbbentő freskó

pontossággal kidolgozott előadás. A rendező semmit sem bíz a véletlenre. A beállítások, a jelentek beosztása, a játék kidolgozottsága jellemzi. Minden jelenet egy – a legapróbb részletekig kidolgozott – miniatúra, amelyből összeáll a hatalmas és megdöbbentő freskó. Azért is bravúr ez, mert két társulat művészeinek sokban különböző játéktílusát kellett egybehangolni. A színészek nem csak a forgatókönyv kidolgozásában voltak a rendező méltó partnerei, hanem az előadásban is. Nagyszerű alakítások váltják egymást, a szereplők pillanatok alatt átlényegülnek, más-más karaktereket mutatnak.

Az előadás slusszpoénja figyelmeztet rá, hogy színházban vagyunk, s mindaz, amit végigéltünk, csak játék. Igaz, vérre megy. Purcărete és a két társulat művészei „csak” annyit tesznek, hogy megfogalmazzák a színház lényegét: játszanak. Rendhagyóan, különlegesen, nagyszerűen.

**Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház,
Temesvári Állami Német Színház**

Moliendo Café

rendező: Silviu Purcărete
díszlet- és jelmeztervező: Dragoș Buhagiar
zene: Vasile Șirli
Zongora: Valentina Peetz
Szaxofon: Cosmin Harsian
Szereplők: Aszalos Géza, Baczó Tünde, Balázs Attila, Bandi András Zsolt, Isa Berger, Enikő Blénessy, Borbély B. Emília, Dana Borteanu, Aljoscha Cobet, Isolda Cobet, Csata Zsolt, Dukász Péter, Éder Enikő, Richard Hladik, Rares Hontzu, Ioana Iacob, Kiss Attila, Kocsárdi Levente, Lőrincz Rita, Magyarai Etelka, Mátray László, Mátyás Zsolt Imre, Molnár Bence, Molnos András Csaba, Georg Peetz, Puzsa Patrícia, Horia Savescu, Tatiana Sessler, Simó Emese, Tar Mónika, Daniela Török, Silvia Török, Dana Vidoni, Radu Vulpe, Anne-Marie Waldeck, Harald Weisz

Érmellék: egy táj elfeledett élete

Az ember valaha alkalmazkodó lény volt. Ha megtelepedett egy tájon, életmódját a körülményekhez igazította, azokkal összhangban fejlesztette. Így történt ez a lápos-mocsaras, halban, vadban gazdag Érmelléken is. Aztán meguntunk együtt élni a természettel, hol önszorgalomból, hol központi utasításra nekiálltunk saját szegényes fantáziánkhoz silányítani azt, ártatlanabb életmódunk pedig mehetett a kukába, jelen szerencsésebb esetben a székhelyi halászati múzeumba. Tasnádi-Sáhy Péter riportja.

Nemrégiben részt vettem egy rendezvényen, az Érmellék egyik településén, ahol az előadó arról kérdezte a fiatal hallgatóságot, milyen hagyományt ismernek a falujukban, amit középpontba állítva esetleg turisztikai vonzerőt lehetne fejleszteni. Percnyi hallgatás után egy bátortalan hang a szüreti bált említette... Tény, az Érmellék – a török előrenyomulása óta – fontos bortermelő vidék volt, és az utóbbi időben vannak szép próbálkozások ennek visszaállítására, viszont, mint ahogy a táj először 1445-ben használt elnevezése is mutatja, legfőbb jellemzője mégiscsak az, hogy az Ér mellett terül el.

Majdnem a delta Ahogy a székhelyi Halászati Múzeumba érkeztemkor Dr. Wilhelm Sándor biológus, tanár, szakíró elmondja, az Érmellék múltja a Hercinai-hegységrendszer 250 millió évvel ezelőtti lesüllyedéséig nyúlik vissza. Az ekkor kialakult törésvonalat először a Pannon-tenger üledéke töltötte, majd a Kárpátok kiemelkedésével annak folyói hozták ide a hordalékot. Ennek ellenére, ez mégis alacsonyan fekvő terület maradt, így jutott neki a Tisza, a Túr, a Szamos, illetve a Kraszna vizéből, melyek aztán más geológiai folyamatoknak köszönhetően „odébb vándoroltak”. Az egyeduralkodóvá vált Érnek úgy-mond folyása nem volt, viszont két partja között, mintegy 10 km szé-

Mindenki a Duna-deltához hasonlította, madárvilága, halállománya azéval vetekedett

Hálóvarsák, a falon a tarcsai kollektíva hálója

lességben mocsaras, nádas láp terület, ami szép lassan eresztette át a vizet, kivéve ha az esőzések, olvadás elárasztották. Ezen adottságoknak köszönhetően gyönyörű természeti táj alakult ki az Érmelléki-dombvidék, a nyírségi homokdombok, illetve a Berettyó Sárrétje között. Mindenki a Duna-deltához hasonlította, madárvilága, halállománya azéval vetekedett. Ha csak azt vesszük, minden költöző madár, ami északról délre vándorolt, megállt itt táplálkozni. „Annak idején, közvetlenül a lecsapolás után egy madarász ismerőssémmel kimentünk a Hartyás nevű „szent területre” Gálospetri mellett, akkor még láttam ott eget elsötétítő vadkacsa tömeget. Benne volt a génjeikben, hogy itt meg kell állni, de azóta eltűntek. Ahogy a halak is. Az összes környéken előforduló halfaj tömegestől élt az Érmelléken, a lecsapolással ezeknek is nyomuk veszett. Érdekes, hogy a táj változása miatt viszont új fajok jelentek meg itt, amik közül párat nekem sikerült kimutatnom. Ilyen volt például a fekete törpeharcsa. Ennek ellenére inkább a pusztulás volt jellemző, mint a gazdagodás” – vezeti fel a múzeumi kirándulást Wilhelm tanár úr.

Egy kis hercehurca A múzeum 1989 után, alapítványi pénzből jött létre, először a gyűjteményt elszállásoló épületet hozták megfelelő állapotba, majd Wilhelm Sándor elindult, hogy az anyagot összegyűjtse, az akkorra már megismert forrásokból. „Akkor derült ki, hogy nagyon sok anyag, amit én még láttam korábbi vizsgálódásaim során, elkalódott. Tehát mondhatjuk, ez volt az utolsó pillanat, hogy ez létrejöjjön.” Pedig kár lett volna veszni hagyni a megmaradt tárgyi emlékeket, hisz még ez a háromtermes kiállítás is egyértelműen bizonyítja, az érmelléki ember élete tökéletesen összefonódott az őt eltartó tájával. Nem csak a hal- és vadgazdagságról van szó, de a növényzetről is, hisz több kézműves iparág települt a fellelhető alapanyagokra. A nádat, a sást, a fűz vesszőt mind felhasználták. Akkoriban a háztartás minden eleme ezekre épült: általános volt a nádtető, vesszőfonatú kerítés. Az első eszköz, amit meglátok – felirata szerint – rámás tapogató (külsőre egy alj nélküli hosszúkás vesszőkosár). Ezzel még nem mennék sokra, de a tanár úr magyarázatot is fűz hozzá: „Ezt nem hagyták magá-

szükséges kendert finomító eszközöket mutatja: a tilót és a gerebent. Előbbi ugye töri a kendert, a másikkal pedig fésülni lehet. Ott van a sing is, ami mérőeszköz, vagy inkább hossz-mérték, eredetileg az alkar hosszának felel meg, nem hiába hívják az alkar-csonttal párhuzamosan futó vékony csöves csontot singcsontnak. „Ezért volt, hogy az élelmes kereskedő rövidkarú segédet választott, mert így kevesebbet kellett adni a vászonból” – rögzíti a fejében a hallottakat egy rövid adomával a tapasztalt tanár. Falnyi helyet foglal egy újabb, és az eddigiek közül legelméletesebb halászati eszköz, a vész, melynek lényege, hogy a halak feltételezett vonulási irányát keresztező falrendszer végül a labirintusszerű vészfőbe tereli az állatokat, ahonnan aztán nem tudnak kiszabadulni. Ezt télen készítették el a halászok, amikor a java nádat és gyékényt megszédtek, esténként, borozgatás közben fonták meg a lészá névre keresztelt vesszőfonat falat. Tavasszal aztán helyet csináltak neki, a jó bihariasan ejtve, „vész irtó” vassal, majd cölöpjeit leverték az iszapba a sulyokkal. A felállított vész bejárata felett, ahogy az hajdanán is volt, ott látható a vidraütő szigony. Ahogy az állat próbált befurakodni, hogy elorozza a halászok zsákmányát, addig lökdöste a lészát, amíg az leesett és agyonütötte. A vészhez hasonlóan fejlett megoldás a csíkász gát, ami mint a neve is mutatja, a csík fogását célozta. Ez tulajdonképpen egy vesszőfonat gát varsákkal (egyik erre, másik arra nyílik), amit a sekély vízben helyeztek el úgy, hogy a csíkász járhaszon a tetején. „Ez a kígyószerű hal akkora tömegben élt az Érmelléken, hogy mindig dézsaszám árulták. Gyerekkoromból még emlékszem, hogy Margittán, a piac elején álltak a szalacsi csíkászok. Alig volt a dézsákban víz, csík annál inkább,” – osztja meg gyermekkori emlékeit Wilhelm Sándor.

Ha hörtyög, akkor bunda A múzeum a vadász, vagy inkább vadfogó eszközöket is igyekszik bemutatni, amikkel az érmellékiek szintén az anyatermészetet vámol-ták. Ezek közül legegyszerűbb a ma már börtönbüntetést érő hurok,

ra, a halász gatyára vetkőzött, egy tarisnyát a vállára vetett, és ezzel az eszközzel indult portyázni a sekély vízben. Találomra maga előtt lecsapta, aztán kitapogatta benne a szabadulni próbáló, a vesszőfonatot korholó halakat, és betette őket a tarisnyába. Ez a módszer minden erőfeszítés nélkül eredményezte még egy árucikk begyűjtését, hisz mire a tarisnyát megtöltötte, a lábszára is tele lett piócával, amit pedig akkoriban még gyógyászati célra hasznosítottak, a tört vért szívták le vele.” Az első terem másik oldalán a falat hatalmas háló fedi, mint Wilhelm Sándor elmondja, ez nem népi eszköz, az utolsó megmaradt vízfolton, a tarcsai kollektívánál ezzel halásztak. Alatta viszont az egyik legfontosabb halászszerszám, a (háló) varsa néhány mintapéldánya hever, amit karóhoz szúrva fektettek a vízbe folyásiránnyal szemben, a versike nevű része terelte a halat az egyre szűkülő belső része felé. Ahogy beérünk a nagyterembe, vezetőm egy a varsához hasonló érdekes eszközt mutat, a huncát: „Az érmellékiek emberek vesszőkből kerítést fontak kis kapukat hagyva, amit leverték a mocsár szélébe. A víznek mozgása volt, hol emelkedett, hol apadt. A halász beállt az egyik

A halászati múzeum megálmodója, dr. Wilhelm Sándor

Volt-e bármilyen épelméjű indoka a lecsapolásnak? „Amennyiben Ceaușescu épelméjűnek lehetett nevezni, igen. Ha nem, akkor nem

kis kapuba, mindig a folyásiránnyal szemben, és a lába közé fogva tartotta a huncát. Amikor érezte, hogy beúszott a hal, kiemelte. Remek módszer, jóllehet sok hercehurcával jár” – teszi hozzá nevetve. Ez után a hurca továbbfejlesztett verziójával ismertet meg, amit mordának neveznek: „Szalacson gyűjtöttem, ott azt mondták, az első világháborút megjárt emberek hozták az ötletet az orosz frontról. Amikor ezt ifjabb Kós Károlynak, a nagy néprajzosnak elmeséltem, felháborodott, mondván, hogy a Mezőségen is használnak ilyet, nehogy már az oroszoktól jöjjön. Igen ám, de a szalacsi ember Oroszországban találkozott velem, nem kell ezért haragudni.” Egy vitrinhez érünk, ahol a mocsaras vidék bejárását segítő eszközök sorakoznak, úgy mint a jégpatkó, vagy a nádvagó papucs, előbbi csúszás, utóbbit szúrás ellen alkalmazták, hisz a nádtörzsa még a csizmatalpat is átszúrta. Van még mellette fáklya és szigony is, amelyeket éjszakai halászatnál használtak, amikor a hajóból (Érmelléken nincs csónak) csáklázták meg az elfekvő nagyhalat. Akadt belőlük szép számmal, nem kellett sokat kutatni, hogy méteres csukára, harcsára, pontyra akadjon az ember. Újabb installáció a hálókészítéshez

amit nád közt előre törő fácán csapásain helyeztek el fejmagasságban, hogy így ejtsék csapdába a madarat. Az ennél elmésebb gémes hurkot télen használták vadnyúlra. „Hogy működött ez? Baktat télen a nyúl, és meglát egy köteg lucernát. Igen ám, de ehhez csak úgy tud hozzáférfni, ha a fejét bedugja a hurokba. Amikor elrágja a lucernát, a nehezék a másik oldalon felkapja, és csak a hátsó lábain tud toporogni, míg a gazda ki nem szabadítja. Ilyet, eredetit már nem találtam, ezt azzal az emberrel készítettük, aki beavatott, miként működött a dolog” – meséli el érzéketlenül az eszköz működését a kiállítás megálmodója. Ezen kívül vannak különböző csapdák török, ládatörök, rókára, fácánra, fogolyra. Az egyik legfontosabb pedig a hörcsög, hisz ezt bundája miatt vadászták. „A hetvenes években még igencsak divat volt a hörcsögprém kabát, amihez száz állatka bundája is kellett. Tudtommal Csokajon éltek a nagy hörcsögölők, egészen a Bánságig lejártak. A vadász felkutatatta a hörcsögök járatait. Először a fülét a földre tapasztotta, hogy meghallgassa, otthon van-e, hörtyög-e a gazdája, aztán ha igen, kitette a tört a járat szájára, mellé tűzött egy nádszálat, és ezt megismételte vagy kétszázszor. Mire az utolsóval végezett, az elsőbe már benne is volt a zsákmány. Ott helyben megnyúzta, hiszen csak a bőre kellett, azt vitte haza” – ismerteti egy elfeledett szakma praktikáit Dr. Wilhelm Sándor. Háztájon is kellett eszközöket használni, védekezésül az egerek, patkányok ellen, a kiállítás ezeknek is szán egy vitrint. Ötletes kis gépezet a famacská, amely két egymásba tolt dobozból és a kisebbikhez kapcsolódó farokból áll, amin van egy pöcök. Ha az egér végigfut rajta – útban a szerkezet belsejébe rejtett csalétekhez, aktiválja a masinát, és csapdába esik. „Amikor ezt a darabot megkaptam, még üzemben volt. Az öregúr, aki adta, hozott egy veder vizet, szét húzta, őt egér potyogott ki belőle, szóval macska ez a javából.”

Benne fogan, alatta nyugszik

A kiállítás mélyén látszik az Érmelléken honos lapos fenékű hajó is, amiben nem eveztek, hanem áll-

Rámás tapogatók

A SZERZŐ FELVÉTELEI

Az öregek szerint igazi halászsember hajóban fogant és ilyen alatt nyugszik

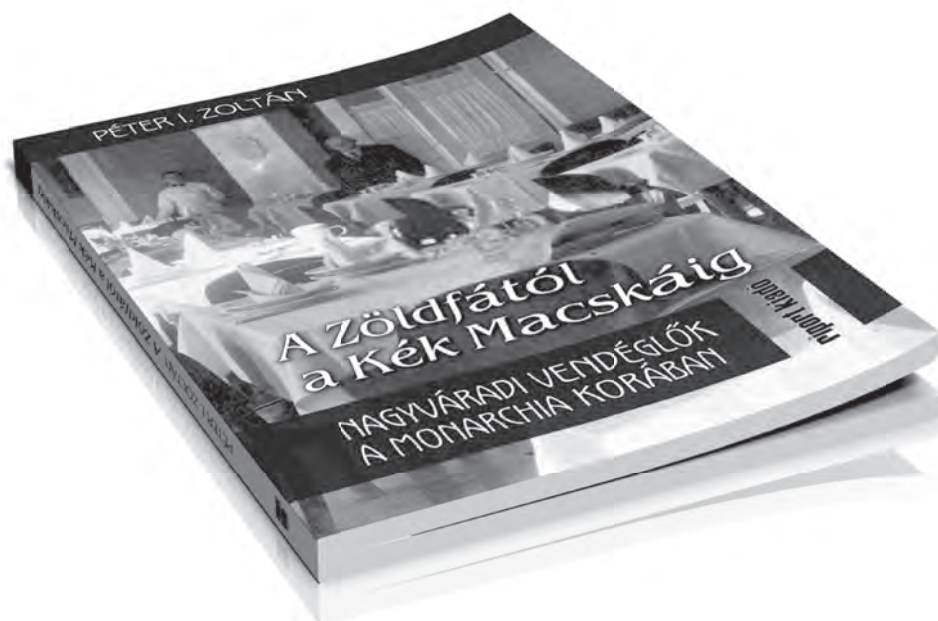
va, csákrúddal hajtották. Ez annak idején általános közlekedési eszköz volt, Érkeserűből például kisebb eső után is csak ilyenekkel lehetett kijönni, a búzát is sok helyről ezzel hordták a malomba. Benne van még egy gyékénykosárka is, a tanár úr nem avat be azonnal a titokba, hanem engem kérdez, mi lehet az. Szégyenlősen rázom a fejem, beismerve, nem tudom. „Hát ebbe gyűjtötték a vadkacsa és libatorjást, amikor húsvét körül kevés volt az otthoni a kalács-hoz, tésztahoz. Azt mondták neki, gacsitorjás,” – meséli nevetve újabb szóval gazdagítva a régi érmelléki étellel kapcsolatos szókincset. Ekkora már igencsak fáj valami belül, pedig még csak nem is látam ezt a titokzatos tájat a maga

pompájában, csak jóval azután, hogy –mint a törbe esett hörcsög-ről – lehántották róla lápbundáját. Nem minden indulat nélkül kérdelem, hát, volt-e bármi élméjű indoka a lecsapolásnak. „Amennyiben Ceausescut élméjűnek lehetett nevezni, igen. Ha nem, akkor nem – feleli keserűen Wilhelm tanár úr. – A kommunistáknak ugye az volt a jelszavuk, hogy a természetet le kell igazni. Az Érmellék is ennek esett áldozatul 1968-’70 között, az utolsó talpalatnyi földig. A régi vágóhídnál volt egy kis mocsár, ami akkora volt, mint ennek az épületnek az alapja, azért is ástak vagy másfél kilométernyi árkot, hogy eltüntessék. A tarcsai kollektívban, amit már említettem, a mérnök az utolsó pillanatig ellenállt, de aztán neki is engednie kellett. Az egészért felelős mérnök, akit fura módon véletlenül szintén Ceausescunak hívtak, benne is lett volna, hogy legalább az a tavacska megmaradjon, de aztán jött a füles, hogy a főnök erre repül helikopterrel, úgyhogy azt is el kellett tüntetni.” Szemem a két terem közötti átjáróban álló fejfára téved, melyről Wilhelm tanár úr ezt mondta: „Ez szintén általános volt az Érmelléken, hogy a szokásnak van-e köze a vízhez kötött életmódhoz, nem tudom. Az viszont biztos, hogy az öregek szerint igazi halászsember hajóban fogant és ilyen alatt nyugszik.” Érdekes lenne kiszámolni, hány nemzedék élhetett a „hajóból csónak alá szellemében”, bár akkor sem biztos, hogy fel tudnánk fogni, milyen károkat okozott a negyven évvel ezelőtti természetcsönkítés, mind a környezetre, mind az itt élő emberekre. A jó hír az, hogy a folyamat nem visszafordíthatatlan Wilhelm tanár úr szerint sem. „Az biztos, hogy a legmélyebben fekvő részeket, ahol már öt csepp esőtől dagonya van, elég lenne csak magára hagyni. Van olyan, aki a saját területén megvalósította a dolgot, de nagy léptékben közös akarat kéne. Jelenleg nem is az akarat hiányzik, hanem nemtörődomség van” – mondja lemondóan. Pedig a hajdani mocsárvilág legalább részleges visszaállítása hatalmas vonzerővel bírna, ami egyéb fontos szempont mellett sok embernek biztosíthatna szép, tisztas megélhetést.

Tudja-e, mit csinált 1900 januárjában a 37. nagyváradai gyalogezred zenekara? A Zöldfa étterem disznótoros estjein játszott. S mi volt a divatos ital a búcsúzó 19. század végén a váradiaik közt? A frissen csapolt fekete Bock sör.

Péter I. Zoltán legújabb kötete ***A Zöldfától a Kék macskáig***

címmel a Monarchia korának nagyváradai vendéglőit kínálja az olvasónak.

**Keresse Nagyváradon, Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Csíkszeredában
a jobb könyvesboltokban,
valamint megrendelheti a kiadótól is a 0259-419924 telefonszámon.**

Kolozsvári Állami Magyar Színház | Teatrul Maghiar de Stat Cluj
Stagiunea 2014/2015-ös évad
Igazgató | Director general: Tompa Gábor

Design: Thamer Torók

AZ ÖREG HÖLGY LÁTOGATÁSA

FRIEDRICH DÜRRENMATT
VIZITA BĂTRÂNEI DOAMNE

Magyar nyelvre fordította |
Traducerea în limba maghiară:
FÁY ÁRPÁD

Rendező | Regia: TOMPA GÁBOR